

Gál Éva Emese

Táj

Mondd, hogyan festhetném meg ezt a tájat,
ami magából képen túlra lép,
ha hiánya, és nemléte is látszat,
és a látszathoz hiányzik a kép?

A kontraszttalanság, és színtelenség
közönyébe halnak a távlatok,
tűnnek a völgyekbe zuhanó esték,
s magukba húzzák a domborzatot.

Mondd, hová húzzam meg a horizontot,
ha nincs alattam föld, fölöttem ég?
Olyan sűrű falak között szorongok,
mintha rám épülne a messzeség,

pedig nem ölel körbe, csak a semmi,
Ahogy magát a csönd lapjára festi.

Felett

Ha a végtelen egy nagy gömbbe zár,
rajta kívül már nincs látóhatár,
s lassan minden magába visszatér,
mintha a megtérés lenne a cél.

Semmi sem sík, semmi sem egyenes.
A mindenség boltívei felett
a szél se jár, a csillag sem ragyog,
s nem törnek át rajta gondolatok.

Bármilyen tág, cella ez a világ,
a semmiben úgy pörgeti magát,
hogy a saját maga fala legyen,

s soha ne lássa azt, amit kizár.
Más világokban száll-e a madár,
és boltozza-e hamis végtelen?

Bent

Bent verőfény van, nyár van, és meleg,
akkor is, ha a tested didereg.
Dús lombokkal ölelkezik a szél,
az égbolt a lelkeddel összeér,

s mélyen, magasan végtelenbe tár.
Itt nincs kerítés, nincs látóhatár,
nincs közel s távol, minden oly szabad,
mint a fénysebességű gondolat.

Egy pillanat, és bárhol ott terem,
átível téren, időn, Istenen,
s mert egyé vált világával a cél,
bárhová térne, mindég hazaér.

Meleg van, verőfény van legbelül,
s te idekint dideregsz, egyedül

A megíratlan vers

A világ olyannyira elhagyott,
hogy magából fakaszt gondolatot,
nem diktálja mennyei hang a verset,

csak az idő bordái közt a szív,
úgy dobog föl, hogy új életre hív
minden szerelmet, amit elfelejtett.

S dobogja ellobbant napok tüzét,
lükteti halott fények melegét,
hogy a pillanatba lelket leheljen,

s ne dermedjen a csendbe a jelen,
hiszen a világ együtt végtelen,
minden kimondott szóval teljesebben.

Hány napban lüktet föl az űr szíve?
Mennyit kell a csendnek szeretnie
ahhoz, hogy a hiányt égbe kiáltsa?

Nincs egyensúly a végletek között,
de arcunk már az űrbe költözött,
s csak a pörgés hasonlít önmagára.

Nincs ember, lélek, vers és érzelem,
csak a mindennel játszó végtelen,
ami formát, érzést, hiányt derengtet,

de egyszer minden játékot fölél,
belesüllyed minden isteni cél,
hogy senki ne írja meg ezt a verset.

Semmitható

Az árnyékok az arcodra zuhannak,
a horizont köríve megreped,
szilánkjai óriás szélt kavarnak
lesodorva a mennyből az eget.

Egy csillag sem marad az üres égen,
semmi sem világít már távlatot.
Az arctalanná csupaszodott éden
sajgó hontalansága körbefog.

Ez a világ, ahol semmi sem érez,
ahol sorra megölték a meséket,
ahol a láng is hideg, mint a hó.

Elveszíti közelségét a távol,
a lélek is kiszakad önmagából,
és mindent lebír a Semmitható.

Káosz

Már több a múlt, mint amennyi az élet.
Szárad a test, csupaszodik az ég.
A glória horizontján a fények

porig égetnek minden szép mesét,
és mögöttük akkora hideg támad,
hogy sírkővé fogy a kezdet, a vég.

Alig kereng a vére a világnak.
Alig van szó, már alig van sikoly.
A pillanat falai körbezárnak,

valami örök hiány átkarol,
s ahogy lassan a szorítása enged,
kezd megszokottá válni a pokol.

A horizont alá hantolt szerelmet
soha nem hívja magához a fény,
holtan születnek meg róla a versek,

és utolsó lesz minden költemény,
ami katedrális épít a csendre,
a lélek feneketlen fenekén,

hogy a jajongó semmit megteremtse.
Egyre nőnek az úrfalak belül.
Ég nehezedik rá az égitestre,

Isten glóriáitól menekül,
s mintha mindent eluralna a káosz,
szerteszét szaggatja magát az úr.

Egyszer csak semmi nem lesz hű magához,
szétzilál fényeket, árnyékokat,
s egy végtelen nemlélet körberácsoz,

hogy áttörjön rajta a gondolat.

Lőrincz György

Az öröm napja

Ó, azok a régi disznóölések...

Talán a gyermekkor ragyogja be sosem halványuló fénnel? Vagy valóban olyanok is voltak?

Mi is kellett hozzá?

Először is mínusz tíz-húsz fokos hideg, amikor jégvirágot virágoztak nemcsak a fák, hanem az ablakok is, amit mi, gyermekek a leheletünkkel olvasztottunk le. Hó, nagy hó vagy legalábbis havazás, amikor nagy, puha pelyhekben hull, hull a hó, de legalább pilinkézik, apró hószirmok, hóvirágok hullanak az égből, mintha csillagok hullanának, ezernyi apró csillag, miközben a fák jeges, havas ágaikkal, akár májusban, fehérén ragyognak. És persze pálinka, egy kis borocska meg izgalom és jókedv, mert hát ünnep volt ugye a disznóölés?

Elég ez hozzá? Nem, persze, hogy nem, kellett hozzá még a készülődés izgalma is, ami azzal kezdődött, hogy apánk, ha még nem volt hó, már napokkal előbb, valahányszor csak felkelt, azzal kezdte a napot, hogy odaállt az ablak elé: – Havazott-e? – kérdezte ilyenkor anyánk. Vagy: – Vajon fog-e havazni? – Mert ez lényeges dolog volt, hó nélkül sosem volt igazi a disznóölés, olyankor a sárba vagy a fagyott, fekete földre kellett lefektetni a disznót, ráadásul a sarat is behordtuk a házba, szóval apánk, ha nem volt hó, már napokkal előbb „leste” az időt: – Havazott-e? – kérdezte újra és újra anyánk. – Nem, még nem – mondta nagyon szomorúan apánk, vagy: – Képzeld el, tiszta fehér az udvar! Fehér lepel! Irkalap. – Ne mondd! – játszotta meg a csodálkozót anyánk, mintha nem tudta volna, hogy hótalpon jön a tél, selymesen, puhán.

Igen, óriási havazások voltak gyermekkorunkban, talán még a telek is szebbek voltak, általában november végén, de december elején mindenképp lehullott az első hó, először csak a Hargita tette föl a fejére a fehér hósipkát, fent a Koporsó-domb körül, a fenyők ilyenkor még bíborkék glóriában vigyáztak, fénylettek, aztán, halkán és csendben, többnyire éjszaka, a hegy ormáról lennebb csúszott a tél, beosont a kerteken át az udvarokba, s reggel, mire felébredtünk, az ablakok előtt hatalmas, csillogó jégcsapok csillogtak-villogtak, gyöngyházfényű jégcsapok, mert akkoriban még a házakon nem volt csatorna, s a havazás gyakran szemerkélő esővel kezdődött, folyt, folyt lefele a víz a háztetőn, éjszaka aztán megfagyott, a hold karéjával a hátán, gyöngykagyló fénylik úgy, ahogy a jégcsap az eresz alatt a reggeli virradatban. De ha addig nem is volt valamilyen okból kifolyólag hó, mintha úgy rendezte volna a Fennvaló, a disznóölések kezdetére mindenképp leesett, amelyben aztán meg lehetett „fürösztetni” a disznót: gyönyörű volt a kiterített, megkopasztott, megfürösztött, rózsaszínben párálló tetem a havon. Persze nemcsak a felnőtteket, minket, gyermekeket is elkapott a készülődés izgalma, mi is már

napokkal előbb izgulni kezdtünk, vitatkoztunk, osztottuk a disznónak a fülét-farkát, hogy kié lesz, egyezkedtünk: féltett kincseket, rejtőző gombokat, szajkótollat ajánlottunk egymásnak cserébe, de nem csak azt... Már este meghordtuk vízzel az üstöt, hogy reggel csak be kelljen gyújtani alatta, a fát is előkészítettük, lehetőleg jó száraz fenyő-fahasábokat, bükkfával vegyítve, apánk megfente a késeket az asszonyoknak, anyánk előkészítette a pálinkát, finom, sárgálló köményest csinált anyánk, jó erőset, hogy „ne mondják azt”... A csűrben a szalma is elő volt készítve, búza vagy rozsszalma, hatalmas halom volt, s amikor mindezzel megvoltunk, akkor azt kérdezte apánk anyánktól: – Dávidnak szólatok-e? Hát Bernátnak, Lajosnak?

És mindezt úgy, mintha nem tudta volna az egész rokonság, hogy másnap nálunk disznóölés lesz, s nemcsak azért, mert általában nem volt mindennap disznóölés, hanem mert gyönyörűséges és fennkölt dolog, a disznóölés külön ünnep, egy kis előkarácsony, a fénye rávetült a karácsonyi ünnepekre is, nem lehetett csak úgy elherdálni, minden annak volt alárendelve, még a savanyú káposztát is ekkor kezdte meg anyánk, finom, lila erezetű káposztacikát ettünk a tokánnyal. Azért is szólni kellett, mert általában beosztották, hogy ki mikor vág a rokonságban, hisz kóstolót vittünk egymásnak egyrészt, hogy nehogy megromoljon, másrészt, mert így mindig frisset ettünk.

A család ilyenkor már hajnalban felkelt, nem mintha nem égne magától a tűz, ha még visszafekszik az ember, de az állatokat is el kellett látni, úgy illett, hogy a disznóvágás idejére meg kellett etetni, itatni az állatokat, hogy ne legyen több gond velük, elseperni a havat vagy elhányni, ha nagy hó esett, előkészíteni a disznófürösztő teknőt, a láncot, az ágasfát, amellyel a disznó lábait támasztotta fel a mészáros a perzseléskor, szóval rend kellett legyen, ahogy illett, a kaput kizárni, hogy bejöhessenek a férfiak. Igen, a férfiak jöttek először, az asszonyok csak akkor érkeztek, amikor már le volt vágva a disznó, meg volt kopasztva, fürösztve, perzselve. Először többnyire Bernáth bácsi érkezett, aztán lassan a többiek, nagy, súlyos csönddel a nyakukban, látszott a tartásukon is, hogy ők most fontosak, „egy család egész évi eleségéről volt szó”, nem mindegy, hogy sikerül. A kályhában vendégvárón pattogott a tűz, a lángok nyaldosták a kályharéseket, aztán amikor a mészáros, aki valójában nem is volt mészáros, tehát János bácsi is megérkezett, akkor apánk szertartásosan megtöltötte a poharakat – Dávid bácsi szerint, hogy csillogjon a szemük. – Adjon az Isten egészséget az elhasználáshoz, koccintottak, csettintettek még a nyelvükkel is, aztán azt kezdték:

– Aztán nehogy a disznó a késsel a nyakában kimenjen az útra segítségért, mint Gábor Albertéknál!

– Az nem is a segédeket, a mészárost kereste...

Régi disznóöléseket elevenítettek fel, azt, hogy ki hogy fogta a disznót, apánk közben újratöltötte a poharakat, majd amikor megitták azt is, bár tudta, hogy nem fogadják el, megkérdezte:

– Még egy rendet tölthetek-e? – Mire: – Nem, nem, egyszer legyünk túl rajta. Aztán megszólalt János bácsi: – Lobog-e a víz, Dénes?

Mire apánk, szolgálatkészen, mintha nem tudta volna, hogy már egy jó fél órája, hogy lobog: – Nem tudom, megnézem!

– A hamu elő van-e készítve? Hát a szurok? Hát a tál? A vedrek?

Tény, hogy amíg a disznót le nem vágják, elég gondterheltek voltak a férfiak, súlyos csönddel maguk körül, nemcsak azért, mert féltek, nehogy elszalasszák a disznót, nevetségessé váljanak az asszonyok s a szomszédok előtt, azért is idegesek voltak, mert valakiknek be kellett menniük a pajtába, hogy kivezessék, mint egy „menyasszonyt” az állatot, egyikük általában a házigazda volt, de persze vele még egynek be kellett mennie, a legfiatalabbnak vagy a legerősebbnek, vagy legalábbis annak, aki legerősebbnek hitte magát, az egyik a hátsó lábát kapta el, a másik a fülét: – Nyithassuk-e az ajtót? – kérdezték, akik az ajtóban álltak, mert azt mondanom sem kell, a disznó valamilyen oknál fogva mindig az ajtó felé menekült. A várakozók elkapták aztán a fülét és a farkát, és valóban úgy vezették ki, mint a menyasszonyt.

Mi, gyermekek ekkor még nem lehettünk ott, nehogy a disznó tényleg elszaladjon, ilyenkor a nyári konyhában, az ablakban ültünk, pontosabban térdeltünk, néztünk ki a hajnali virradatba, néztük a havazást, ha volt, ahogy nagy, súlyos pelyhekben vagy szállingózva hull a hó, pilinkézik, a szomszédos kertet, amelynek fái zúzmarát virágoztak, az ágakon ugrándozó, színes tollaikat borzolgotó, ágról ágra ugrándozó szajkókat, mert a szajkók, de a varjak is mindig megjelentek disznóöléskor, „érezik a vér szagát”, mondták a felnőttek, ott keringtek, károgtak a csűr-pajta tetején. És ekkor felhangzott a disznósivítás, valami furcsa, megmagyarázhatatlan öröm költözött belénk, talán csak azért, mert tudtuk, nemsokára mi is kimehetünk, ott állhatunk a meglett férfiak körül, hallgathatjuk a történeteiket, amelyek először csak az ugratással kezdődtek, aztán ott kötöttek ki valahol Oroszországban, mert ekkor már nem élt „belső nagyapó”, aki Doberdónál is volt, csak a külső, édesapámnak az apja, s ekkor már csak kimondottan Oroszország volt a téma, a Ladoga-tó, „ahol a fény megfagyott nappal, s éjszaka is világitott”. Vagy: – Kimegyek a negyven fokos hidegbe – mondta nagyapám –, a nagy fehérségtől könnyezni kezd a szemem, viszont, ahogy megszokja a fényt, pár perc múlva lenézek a földre, s hát mit látok: a lábam előtt, mint igazyöngyök, ott ragyognak a könnyecseppjeim.

Ilyen szép meséket tudott nagyapó, édesapámnak az apja, persze Dávid bácsi, az édesanyám testvére sem hagyta magát, elmondta, hogy masíroztak Sztálin Jóska előtt, mert per Jóska volt Dávid bácsinak Sztálin, akinek Dávid bácsi szerint Karády azt énekelte, hogy „Jóska lelkem, én édes vitézem”, per Jóska, mint Ferenc Jóska – a víz a moszkvai kutakból az égig szökött.

– Magyar foglyok, ugye? – kérdezte Sztálin a szárnysegédjétől, amikor látta, hogyan verik a díszlépést. – Vengerszkij szoldat, haraso szoldat – mondta akkor, s egy hét ki-

menőt adott az egész fogolytábornak („egy hétig nem szállt ki az orosz menyecske az ölemből”). Amikor a disznó már nem rúgott többé, akkor valóban kimehettünk, néztük, ahogy a férfiak a teknőbe fektetik, ahogy rohangálnak a vedrekkel, szórják a hamut és a fenyőszurkot, mert akkor könnyebb volt kopasztani, ahogy sűrögnek-forognak, mintha valaki felgyorsította volna őket, de a legszebb a disznóölésben a perzselés volt, ahogy, miután megkopasztották, megfűrösztötték, párálló rózsaszínben ráfektették a megvetett szalmaágyra, eligazították a lábait, majd János bácsi fölemelt egy villa szalmát: – Hol a gyufa? – kérdezte. És akkor fölcsapott a láng, piroslott, piroslott, megvilágította az udvart, az arcokat, fénylő örömet, holdport lopott az arcokra, talán még a szívekben is apró tüzek gyúltak, a lángjuk ott fénylett az arcokon, János bácsi megmondani kezdte a szöveget, amelyet mindenki tudott: – A legfontosabb a perzselés – állította. – Úgy kell a tüzet irányítani, hogy mindenütt ropogós pirosra perzselődjön, mert nem mindegy, hogy milyen szalonnát eszik egész évben az ember. Majd rázogatta a szalmát, hol itt, hol ott csapott föl a láng, szalmát tett a disznó szájába is, megpörkölte a karmait, ilyenkor nem volt senkinek szabad hozzányúlania, csak ha észrevették, hogy púposodik valahol, hasad fel a bőre.

Mi, gyermekek a fültre koncentráltunk, néztük, hogy piroslik, perzselődik, éreztük az ízét, zamatát is a szájunkban, s ekkor megszólalt valaki a férfiak közül:

– A disznófüleket ugye a kocsonyába teszitek? – kérdezte oda se nézve ránk – mert a legjobb a kocsonyában a disznófül s a farok.

Csend lett, még a lélegzetünk is elállt: – Csak azért kérdem – mondta –, mert nem tudom, ti hogy vagytok vele, de a kocsonya nem kocsonya fül nélkül, a fül adja meg a zamatát, ízét, páratlan, ahogy a fül erezése átdereng a kéken fénylő kocsonyán.

– Ez így igaz – tett rá a lapáttal egy másik férfi is, mikor látták, hogy már az előbbi szavakra kiment a fény az arcunkból. – A fülnek a kocsonyában a helye, ahogy az öregembernek a kályha mellett.

És ezzel meg is kezdődött az ugratás...

A tűz sercegett, most már, hogy nem szalasztották el a disznót, megnyugodtak, és kezdték:

– Az az érzésem, hogy föl fog repedni ennek a disznónak a bőre...

De ekkor már apánk ugrott is, „értett a szóból”, hozta a pálinkát, mert tudta, hogyha nem „locsolják” meg egy kicsi pálinkával perzselés közben a disznót, hát fölreped a bőre. János bácsi még rá is loccsintott egy csöppnyi köményest a lángoló tűzre, mintha valóban azért kérték volna a pálinkát. És valóban, ha valahol fölperzselődött, akkor már ugrottak is a férfiak, markolták föl a fehér havat, és súrolták, súrolták a disznó bőrét.

Legtöbbször Bernáth bácsit ugratták, a belső szomszédot, aki erdőmester volt és vadász, s most, hogy többen is voltak „fatolvajok”, hát ő volt a téma.

– Egyszer most élnek a fatolvajok – kezdte Dávid bácsi.

– A tegnap ott voltam a kocsmában, ugye a disznóölésről volt szó ott is, kérdezték,

nem tudom-e, hogy Bernáth mikor vág disznót, mondom, én nem tudom, de azt tudom, hogy holnap a sógoromnak segít.

– Én annál jobbat tudok – mondta Lajos, a másik szomszéd – a tegnap bejött egy vaddisznó a Csordanyomán a faluba, s kereste a vadászokat...

– Jaj, azt én is hallottam – mondta Lázár, az unokatestvérem –, azt mondta, azt a pirosposzsgás vadászt keresi, aki mindig mellé lő...

– Igen, aki még egy nyulat sem lőtt életében...– tódította meg Lajos.

Bernáth bácsi hallgatott, hallgatott, pisolygott, harapdálta a szája szélét, még nem vette a lapot, ahogy a felnőttek mondták. Lajos, mintha csak önmagának mondta volna:

– Nem is kell most a vadkanoknak félniük, meghalt Oláh Gyula.

Oláh Gyuláról szólt a fáma, hogy valamikor, a harmincas években megherélt egy vadkant, amelyik beszorult egy kőszikla hasadékaiba, s aztán szabadon engedte, valahol Brassó mellett lőtték ki, még az újságok is cikkeztek róla.

Bernáth bácsi hallgatott.

– Az igazi vadász nem az, aki lesből lelövi a medvét, hanem az, aki egyszer mellé lő, hogy a medvének is legyen ideje védekezni...

– Jár a szájatok, de a gagyátoknak enni adnátok, ha találkoznátok vele...

– A medvével? Én a múltkor simogattam meg egyet Csihányoskútnál...– mondta Dávid bácsi. – Igaz, hogy a téli álmát aludta, no de mégis. Aludj, csak aludj, kicsi medve, mondtam, nem vadász a bácsi...

– Nocsak, nocsak – mondta János bácsi, s a villával levergette a szenes paraszt a disznó füléről –, most már hogy döntöttetek, kocsonya lesz-e, vagy odaadhatom a gyermekeknek?

A csend megfagyott hirtelen a levegőben.

– Hát, ami azt illeti, a kocsonya finom dolog – szólalt meg apánk is, aki többnyire hallgatott. – Ti mégis hogy döntenétek?

– Mondtam már, hogy a kocsonya nem kocsonya fül nélkül – mondta Lajos, a szomszéd, majd ránk sandított.

Közben megperzselődött a disznó, ropogós, piros volt a bőre, néhol lilába játszó, János bácsi seprút vett elő, mert ezt így kell, mondta elégedetten, hogy ne szakadjon föl sehol a bőre...

És a férfiak beleforgatták a disznót a friss, fehér hóba, gyönyörű volt, ahogy ott feküdt a hó hátán.

Azt már mondanom sem kell, hogy a fülét s a farkát ekkor már enni kezdtük: – Hagyjatok bár annyit, hogy a fejét le tudjam vágni – szólalt rá János bácsi tettetett szigorúsággal, majd következett a reggeli. Az volt a szokás, hogy akinek volt az előző évi szalonnából, az azt kellett elővegye, hogy lássák, mennyire be tudta osztani – de az igazi öröm csak ezután kezdődött.

A disznó fölboncolására vagy a nyári konyhában, vagy ha nem volt hideg, kint a szín alatt került sor.

Ez a János bácsi külön műsorszáma volt.

Először minden szó nélkül levágta a fejét. Ez úgy történt, hogy valaki a férfiak közül megfogta a fül maradványait, vagy ha nem maradt semmi, lent a tokájánál, János bácsi pedig a nyakszirtnél levágta a fejét. Ez csendben történt. Ekkor megállt, körülnézett, mintha várna valamire (várt is), majd megpengette a kését, amelyhez nekünk, gyermekeknek sosem volt szabad hozzányúlunk, még az ujjait is végighúzta a kés élén (sosem vágta el), s mert a fej felőli oldalon állt, kétszer-háromszor is előrehajolt, benézte a farka tövét, s végighúzta a kést a levegőben. Aztán megállt ismét. Persze, ha apánk ott volt, akkor már töltött is, pálinka nélkül nem volt szabad fölhasítani a szalonnát, mert azt állították, megavasodik, de ha nem volt ott, akkor János bácsi csak tartotta a kést a levegőben, amíg valaki el nem kiáltotta magát: – Hol vagy, Dénes? A szalonna avasodni kezdett. – Csodálkoztunk is ezen eleget mi, gyermekek, hogy lehet az, hogy még föl sincs vágva, s máris avasodik a szalonna, ráadásul el sem tudtuk képzelni, miért csinálnak olyan nagy dolgot a szalonnából, egyébként is mi a kolbászt szerettük jobban, csak évek múltán tudtuk meg, hogyha „szalonna van, akkor már nem hal éhen az ember”, de akkor még nem tudtuk, pedig sejtettük volna, mert egész nyáron azt ettünk a mezőn, szóval János bácsi tartotta, tartotta a kést a levegőben, s amikor megjelent apánk – egyébként úgy illett, hogy ilyenkor nemcsak a segítők, a család apraja-nagyja ott legyen –, végighasította a bőrt a disznó hátán. Az szétnyílt, s mint vörös erezetű fehér márvány, ott ragyogott a szalonna. Ekkor a férfiak megitták a pálinkát, megdicsérték a ház asszonyát. – Itt látszik, hogy mit kapott enni a disznó – mondta még János bácsi is, aki másként ritkán dicsért. – Ez a gyönyörű rózsaszínű pírrel vegyült bíborkék azt jelzi, hogy a disznó nemcsak pityókát, s azt is hidegen, de törökbúzáat is kapott, olyan lesz a szalonna, mint a mogyoróbél, majd lefejtette a bordákról az egész szalonnát, az párállott, fénylett, olyan volt, mint a két-három napos hó, amelyre szigony fagyott, s visszaverte a nap fényét, aztán hagyta, hogy kigyönyörködjük magunkat, mert tudta, hogy az „egész év munkája rejlik a pillanatban”.

– Az ében fénylik így – mondta Dávid bácsi, mire le is ütötték a földadott labdát: – Amelyet te Moszkvában láttál vagy a Krím félszigeten, mert ott terem az ében! Mire Dávid bácsi fölhersent, ahogy János bácsi mondta: – Mit gondoltok, én nem láttam? A hajókon a kormányok ébenfából vannak!

– S parafából a hajók – szólalt meg Bernáth bácsi, aki most érkezettnek látta az időt, hogy visszavágjon a „medvesimogatásért” – azért tudnak úszni a víz felszínén.

– Ében! – erősködött Dávid bácsi megmakacsolva magát, mert ha én azt mondom...

– Aki á-t mond, mondjon b-t is – csavarta ki Bernáth bácsi a krisztusi mondást. Mire a többiek felkacagtak.

– Igen, ez az igazi, aki á-t mond, mondjon b-t is, mert csak akkor tud az ember megélni – fénylett a kacagás az arcukon, ahogy a szemükön is a pálinka, mert ekkor már látszott a férfiakon, hogy nem anyatejet ittak, ahogy az asszonyok mondták. – A szemetek ott a kömény pírrja!

– Ott, ott – kacagtak a férfiak is, attól párásodik a nők szeme... Most már, hogy az asszonyok is jelen voltak, súlya lett a szónak.

– A kalapácsot! – szakította meg az élclődést János bácsi – és a bordákat úgy vágta le a gerincről, mintha csak fenyőágot vágna, pipacsok nyíltak minden vágására, könnycseppek, majd: – A tál hol van, asszonyok? – s fölnyitotta a bendőt. Mi, gyermekek undorodtunk a látványtól, ahogy kékesen kígyóztak, fénylettek, tekergőztek a belek, de János bácsi költővé lett: – Így na! – mondta szinte gyönyörködve, miközben fodrozó, párálló báránnyelűk szálltak a bél fölött – most pedig kivesszük a szívecskét, májacs-kát. Egy rándítás, így ni – aztán a párálló tüdő következett, aztán az orjossa, a gyöngyöse – mintha csak magyarórát tartana a szép magyar szavakból, mintha csak szerelmes asszonyához beszélne: – No, asszonyok, hol a tál? – itt a finom flekkenek, tokánynak való, a flekkent magának készítette az üst alatti parazon, én már vén vagyok, csak ezt ehetek – mondta felénk, gyermekek felé, és vágta, szabta a késsel az omló rózsaszínű húst.

– A káposztacika elő van-e készítve? – csiklandozta meg még jobban az étvágyunkat –, mert annál finomabb dolog nincs a világon – mondta János bácsi –, mint a remegő, rengő tokány finom káposztacikával, amelyek mögött az asztalon ott ragyog aranylóló fénnel a Nap-puliszka. Mert ehhez nem szabad akármilyen puliszkat főzni, csak aranylóló lisztből, amilyent még a király sem eszik, sárgálljon, mint a nap az égen. – Ezt inkább nekünk mondta, gyermekeknek, a gyomrunk már korgott is az éhségtől, de ekkor megszólalt valaki a férfiak közül:

– Ráér az még, hisz most ettünk, étvágyunk se lenne...

S bár valóban a disznóperzselés után reggeliztek – apánk értett a szóból –, már nem is hallotta, hogy Lajos megtoldta:

– Így igaz, a gazda teljesen megfeledezett rólunk...

– Hát, ami igaz, az igaz, a disznó le van vágva, akár mehetnénk is...

– Még a végén megmarad szégyenszemre a tokány, s az asszonyok oda kell adják valamelyik kóbor cigánynak, ennyire szórakozott azért már nem lehet az ember...

– Apánk persze már töltötte is a pálinkát, de az igazi az volt, hogyha ilyenkor már nemcsak pálinka, egy „kicsi” bor is került az asztalra. Akkor lett csak igazi a jókedv estefelé. Dávid bácsi olyankor már ebéd után brácsázott az asztalon, de az is előfordult, hogy a konyhakredenc üvegén verte a taktust: „Hogy azt mondják, hogy...” És szólt a nóta. A vacsorára főzött káposztaléves sokszor ottmaradt, búslakodott a kályha tetején, vagy csak az asszonyok ettek belőle, mi, gyermekek pedig csak néztük, és csodálkoztunk, miként válnak gyermekké a máskor komoly, komor, meglett férfiak...

Lászlóffy Csaba

Középkori zsoltár-téma

(*daktilusok*)

*Szoknya szakad bár,
szélszabandon csak
élni: a Nap vár! –
boldogan ontsad
könnyeidet, ha
vágy tüze tör fel
morbid erővel. –
(Félre gyehenna!)*

*Jöjj, kikelet, nézd,
lelkem, a barbár,
érzi a nagy vést. –
Hánts le hamar már
rügytakarómat,
mennyi gyönyör, és
könnyeden elvész...
(Ostoba holnap.)*

*Drága halottak,
várjatok, ímhol
porlik a csontom
tisztá magoknak,
s véretem ontom
pórusaimból.*

Előrejelzések

Minden friss hajtás csak illúzió,
miközben villámlások kezdik ki pupilládat
és az űrben valamennyi vészkijárat
elzárva. De tudnod kell: mit kezdesz
gyermekkorod tűzparancsolatával odaát
– vagy ideát?

Csodavárás két tételben

I.

Ahhoz, hogy szent lehess,
nem csupán jószágosnak, de *eléggé*
halottnak is kell lenned.

S akinek hátra van még a csoda?

Hagyjátok dolgozni, mint
elpárolgását az ismeretlennek.

II.

Ha megint rád szól
(mert másik kátét olvasol)
az újabb imperátor!

Jobb lesz lelépni – mondják, béke van, de
a tankokat is érdemes
leköröznöd –; jobb, ha sietsz
(tökmindegy: gyáván, bátran)
ebben az örökös várakozásban,
hogy fény derüljön végre
a kiszolgáltatottak esélyére.

Ha van ilyen egyáltalán.

St. Gallen-i rögeszme (anno 2010)

Egy zsoltároskönyv borítója mint régészeti lelet
(a Szent Gallus írországi hittérítőről elnevezett kolostor
papirusza az egyiptomi híres tekercsekkel rokon) –
bármily magas polcokon őrizték volt: a középkorból örökölt
Úristen üzenetét homály fedi. Tusakodj csak, mindenkori teremtményeid fölött
virrasztva, modern agy: hol és
kiknek köszönhetőn rakódott rá az idők pora?

Ha netán *isteniek leszünk mi is* majd (jóllehet gyűl a szenny),
mi fogja serkenteni vajon az éhkoppra ítélt képzeletet(?),
mely akarcsak az írócellákban görnyedező szerzetesek
– annyi kényszerű és fölösleges kitérő után is –
a szent megszállottak tökélyével kutat.

A birodalmi árnyékromok

Vámpírok, kiváltságos lények – vagy csak az elévült regék?
Az újonnan toborzott zsoldosok izsamós lábnyomát kövesd
a nyomorra ítélt sokaság idült ködbe vesző színhelyein,
hol szesz világítja át a didergő csontokat és korszerű új
monstrumok közt visszhangzik a vád. A romok alá temetett.

A teremtő agy elégiája

Klastrom zárterű, köves udvarán tavaszodik tán.
Árvizes, torkos idő; vagy cserzett
arcú öregség fonnyadt álmát is elorozva:
bukolikus? Ki ül ott szagatott hitvány
köntösben – micsoda szerzet (!) –,
révedezőn, mintha napozna.

Tornyot riogató, vak varjak,
vattaködöt oszlató rajzás, élemedett
korú, megalvadt
vérű, néhai némberek;
pókhálós tilalmak árnyék-odva
s párálló televény (a búcsú emléke: mind
elenyészőbb). Forrón, sötéttel átítatódva,
ami az ösztönök rejtett ösvényein
sugárzott és surranó talpatokat
égeti. Már csak az anyaföldön hátra-
hagyott jeltelen ujjlenyomat.
Sokszorosított számítógép-arctalansággal
mindegy, hogy ki rejtőzik Istent játszva.
(A Teremtő Agy, nem külön-külön a láb s kar.)

A világmindenség korlát nélkül *bejött* – – –
de ül-e valaki még a képernyő előtt?

Kamenitzky Antal

Csak szél köszön

Vörös levéllel rám fagyott az ősz.
Ki lát, mondhatná: rebellis halott.
Körül a tél fehér fészket rakott
azt lesve még, honnan rabolna nőt.

A fényben lombom bíbor lobogó,
ezer versem: ezer vörös levél,
melyet, ha jön majd, fellapoz a szél,
e vad, örök szabadgondolkodó.

Mint régi bor, bódít téli ég.
Elalszik Isten s akkor megfagyott.
Egy meleg csillag vajon meddig ég?

A semmiség máig mért hallgatott?
Szél elköszön - marad a hallgatás,
néhány fagyos levél és semmi más.

Látod

Az élet, látod, ennyi volt:
apró, kisebb,
fillérnyi font,

ékszernyi gyík
a köveken,

hernyó talpán
történelem.

Kitalálták

Kitalálták az éjszakát
maguk köré a csillagok,
a méltóságos égre fel
tengernyi földek -- a Napot.

Kitalálták az emberek:
Nap s csillag helyett -- szerelem;
vakság a csillagok szemén,
ostromló köd az egeken.

Lócsont

Kopár, kigyérült lócsont a jövő,
melyet széthord a medve és kutya,
tavaszlucsokkal bőven öntözött
és lyukacsos, mint repedt furulya.

Mégis kemény és csörrenő, ha rá
szemetet szór a patyolat jelen,
világít éjjel, mint haló parázs,
távcső és lyukas végtelen nekem.

Nem címer; jelkép, hogy az megmarad,
mi még keményebb, mint az akarat,
és összetartja rajzó részeit.

A mindenségnek csendben ellenáll
túlélve vér és izmok vétkeit.
Már végleges, akárcsak a halál.

Zsidó Ferenc

Krisztus után

(Részlet a Huszonnégy című, készülő regényből)

Amikor Zetelaki Kázmér lenyomta a harmadik lakrész ajtajának kilincset, az éjfél már rég elűtötte az óra. A lakó, Sima László úgy fogadta, mint rég várt vendéget; helyet és kávéval kínálta. Zetelaki nem zavartatta magát, helyet foglalt, a kávé is elfogadta, arra gondolva, hogy az övé, ami a termoszban van, jó lesz később.

- Mindig olyan jól esik kávézni éjszaka – mondta, hogy mondjon valamit.
- Nekem is.
- Nem tud aludni éjszaka?
- Nem akarok.
- Miért?
- Dolgaim vannak... Különben is, egyedül nem jó aludni.

Persze, az öreg Sima László egyedül él. Ez volt minden, amit Zetelaki tudott róla. Igaz ugyan, hogy egy ízben a szomszédasszonyuk (épp egy kis kölcsönért ugrott be hozzájuk) szóba hozott valami különös tragédiát Sima László életében, de ő és a felesége olyan tekintettel nézett rá, hogy jobbnak látta elhallgatni, s egykettőre távozni. Azóta kerüli őket, a kölcsön megadásáról is elfeledkezett. Zetelaki most már kissé bánta, hogy nem hallgatta végig a szomszédasszonyt, ha a történetet ismerné, jobban lehetne irányítani a beszélgetést, de talán még így sincs veszve minden.

– Tudja – folytatta Sima megremegő hangon, mint aki rég vár erre az alkalomra, s most izgatott – fontos elrendeznivalóm van...

Itt elakadt, mint aki nem tudja vagy nem meri folytatni mondandóját.

– Kivel? – kérdezett vissza Zetelaki Kázmér, miközben óvatosan benyúlt a táskájába, hogy a diktafonját működésbe helyezze.

– Istennel. Vétkeztem vele szemben, de megbántam. Most azon vagyok, hogy kérem bocsánatát. Hogy oldozzon föl engem. Mert így nem lehet élni...

Ezt szégyenkezve mondta, lehajtott fejjel. Zetelaki Kázmér tűzbe jött. Vajon mi nyomja ennek az embernek a lelkét? Mindenesetre látszik rajta, hogy belső kényszert érez kínjai kimondására. Milyen jó, hogy ide jöttem! Talán megtudok valamit Isten és ember feloldhatatlan titkairól.

– Isten jóságos – mondta nem túl nagy meggyőződéssel, csak azért, hogy szóra bírja az öreget. Egyenes kérdéssel a dolgok elébe menni nem merészelt, attól félt, ha nem tudja fenntartani a bensőségesség látszatát, elriasztja a vallani akarót. Ha viszony van Isten és ember között, az csakis bensőséges lehet.

– Igen, jóságos – hagyta helyben Sima László tétován –, de aki a legnagyobb bűnt követi el vele szemben, aki a nevét hiába veszi a szájára...

– Hiába...?

– Nézze, világeletemben hívő ember voltam, akárcsak a feleségem, nyugodjon békében szegény...

– Nyugodjon békében – rebegette Zetelaki Kázmér is zavartan. Csak ekkor tudatosult benne, hogy a személyes tragédiák napfényre hozása kínos is lehet.

– Falusi származású vagyok, akárcsak megboldogult feleségem. Békésen éldegéltünk az apámtól örökölt házban, szerettük egymást, féltük az Istent. Vasárnaponként eljártunk templomba, otthon mindennap hálát adtunk az Úrnak, hogy élünk, és egymásé vagyunk. Ebédkor és lefekvéskor is imádkoztunk. A fennvaló meg is segített, gyarapodtunk szépen.

– Milyen gyarapodásra gondol? – szólt közbe Zetelaki Kázmér meggondolatlanul.

– Milyenre? – csodálkozott el az öreg. Hát új csúrt építettem, a pajtát kitataroztam, a városból vízpompát hozattam, bevezettük a vizet, elkészítettük a fürdőszobát...

Mindezt nagyon szomorúan, révedező tekintettel mondta, utána kis időre elhallgatott.

– No, de – folytatta kisvártatva –, hogy szavam ne feledjem – és Zetelaki Kázmér ebben valami szemrehányásfélét vélt felfedezni –, volt nekünk a szobában, az ágyunk fölött egy szép, rézből öntött Krisztusunk. Esti imánkat mindig feléje fordulva mondtuk el, miután befeküdtünk az ágyba. Ez a feszület...

– Már nincsen meg? – kérdezte Zetelaki Kázmér, mert gyorsítani szeretne volna az elbeszélés ütemét. Utóbb jött rá, hogy kérdése a sietős, rossz artikuláció miatt állításnak tűnhetett.

Az öreg megütközve nézett rá:

– Honnan tudja?

– Mit honnan tudok?

– Hogy elástam...!?

– Elásta?

– Igen, a feleségem halála után.

– Nem tudtam.

– Csak megérezte? Hát ilyen nagy Isten hatalma?

Sima László immár szinte eszelősen folytatta történetét, mint aki meg van győződve arról, hogy úgysem hallgathat el semmit:

– Elástam, így akartam megbüntetni Istent azért, amit a feleségemmel tett. Utóbb jöttem rá, hogy ezzel magamat büntetem. Isten mindig tudja, mit kell tenni, ezzel szemben mi, emberek...

– Mit tett Isten a feleségével?

– Régen így mondtam: megölte. Ma már nem így gondolom.

– Mi történt, hogyan történt? – kérdezte Zetelaki Kázmér enyhe irtózattal a hangjában. Az istenfélés és istenkáromlás különös kettőssége megmagyarázhatatlannak tűnt számára.

– Egy búcsú alkalmával... A feleségem épp gyengélkedett, az ágyban volt... Gyakran elővette valami asszonyi gyengeség, talán ezért nem lehetett gyermekünk se, ezért adtuk minden szeretetünket Istennek...

– Arra nem gondoltak...

– Nem – vágott közbe az öreg, mint aki tudja, mi következik – sosem haragudtunk Istenre Sárám terméketlensége miatt, sosem vádoltuk őt. Inkább arra gondoltunk, azért kellett így legyen, hogy teljes szívünkkel Isten felé fordulhassunk.

– Na és...? – próbált visszakanyarodni Zetelaki Kázmér a történethez.

– Búcsúkor nálunk mindig vásár van. Egyedül kellett elmenjek a vásárba, a feleségem nélkül. Gondoltam, ha már a templomba se tudott eljönni, hát választok neki egy szentképet vásárfiának. Hazavittem, nagyon megörült a képnek, azt mondta, már régóta szerette volna, ha a konyhában is van valami, amire keresztény embernek jól esik rápillantani. Megkért hát, szegezzem föl. A hálószobába a konyhából kellett bejárni, egy fenyőfagerendából rakott fal választotta el a két helyiséget egymástól. Kimentem, szeget, kalapácsot vettem elő, szemmel beállítottam, hogy hova kell kerüljön a kép, s verni kezdtem a szeget. Négyet-ötöt üthettem rá, amikor a szobából furcsa kiáltást hallottam. Gurgulázó kiáltást. Ma is a fülemben van... Befutottam a szobába, hát a súlyos, öntött Krisztus az ágyon hever, a feleségem mellett, neki pedig éktelen seb tátong a fején.

– Hogyan történhetett? – dermedt meg Zetelaki Kázmér.

– Hogyan, hogyan... A Jóisten a megmondhatója... Abba a gerendába kezdtem verni a szeget, amelyikbe a szoba felől a Krisztus is föl volt erősítve. A kalapácsolástól rázkódott a gerenda, a Krisztus megmozdult, s olyan szerencsétlenül esett a feleségem fejébe, hogy a sarka bezúzta a fejét. Ha nem pont a sarka üti meg, életben maradhatott volna, mert azért nem volt olyan súlyos...

– Úgy látszik, így kellett történnie – mondta Zetelaki Kázmér bárgyún.

– Igen. És ha elgondolom, hogy mindez búcsúkor, egy szentkép felszegezése közben történt, s a szobor egy olyan asszonyt pusztított el, akinek az Isten mindenkinél fontosabb volt....

– Mi történt utána? – nógatta Zetelaki Kázmér az öreget, attól félve, ha elhallgat, búskomorságba esik, netán sírni kezd, s akkor ő is...

– Azt mondtam, nincs Isten. Mert ha van, ilyesmi nem történhetett volna meg. Sárámat eltemettem, a pappal a temetés után összevesztem, a Krisztus-szobrot elástam az erdőben, a szentképet pedig földobtam a kamra legfelső polcára. Aztán annyira nem találtam a helyem az üresen maradt házban, annyira rossz volt szembenézni a falutársakkal, kiknek együttérző tekintete mögött valami érthetetlen kárörömöt véltem fölfedezni, hogy jobbnak láttam a házat eladni, s onnan eljönni. Éppen akkor adták át itt ezeket a lakásokat, volt egy kis spórolt pénzünk, a ház árát fölpótoltam, azóta itt vagyok.

– Hány éve történt mindez?

- Tizenegy – mondta az öreg, és nagyot sóhajtott.
- És azóta?
- Egy ideig gondolni se akartam Istenre, hallani se akartam róla. Ha a számra vettem nevét, az káromlás volt.
- Aztán?
- Aztán lassan megváltoztak a dolgok...
- És a Krisztus-szobor?
- Néhány éve elmentem, hogy megkeressem, de nem találtam meg...
- Miért akarta megtalálni?
- Mert rájöttem...
- Mit gondol, mi lett a szoborral? – vágott a szavába Zetelaki Kázmér.
- Nem hiszem, hogy ember akadt volna rá...
- Hát akkor?
- Gondoljon, amit akar...
- Mire jött rá? – kérdezett vissza ekkor Zetelaki Kázmér, mintha azt akarná jelezni, hogy erről nem gondol semmit...
- Hogy az figyelmeztetést volt. Isten figyelmeztetése. Mert mi azt hittük, hogy teljes szívből szeretjük, pedig valójában nem őt szeretttük.
- Hanem?
- Nem tudom. Csak azt, hogy nem őt. Magunkat bizonyosan. S akkor a szentképek tisztelete bálványimádás.
- Mikor jött rá arra, hogy nem őt szereti?
- Mikor, mikor! – szisszent fel ingerülten az öreg – újságíró létére okosabb embernek képzeltem magát! Hát akkor, amikor elhagytam, elfordultam tőle.
- Na, és mi van most?
- Keresem az utat visszafelé, de nem találom. Azt megértettem, hogy a feleségemmel nem jól közeledtünk feléje, azt azonban még mindig nem tudom, hogyan kell.
- Isten biztosan megmutatja a helyes utat – állította tétován Zetelaki Kázmér.
- És ezt épp maga mondja? – nézett rá bosszúsán Sima László. A megnyugvásnak azon fuvallata, mely vallomása után arcát megérintette, hirtelen szertefoszlott.
- Zetelaki Kázmér kezdte kínosan érezni magát, s hogy a lassan kellemetlenné váló helyzetből kimeneküljön, kapta magát, s arra hivatkozva, hogy már nagyon késő van, elhagyta a lakást. A kávé elfelejtette megköszönni. Érezte, csalódást okozott az öregnek.
- Vajon mit várt tőlem? – töprengett az ajtó előtt megállva, hiányérzetével birkózva. Keserűen állapította meg, hogy újabb történettel gazdagodott, a megoldáshoz azonban nem került közelebb. Az nem jutott eszébe, hogy azt sem tudja pontosan, mit szeretne megoldani.
- Aztán megvonta a vállát, valahogy úgy, hogy erről ő nem tehet, s máris az újabb fejezetre koncentrált.

Egyed Emese

Számvetés

Bocsásd meg vétünk, elmúlt ifjúságunk
Értet s vénkorunk tévedéseit.
Mindent jobban tudtunk, elherdált
éveink egymást kergetik.
Megtorpanások, elrejtőzés vágya,
felocsúdás egy idegen világra:
mind tetőled van? Ki megfejti,
sírhat.
Máshol, másképp állítják kapuinkat.

Fohász a lélegzet, foszlik a szó.
Tehetlenség nő a szövetekben.

Vélnők, rövidre szabta az időnket,
Hogy nagy tettek végére járjunk.
Hogy megmentjük a süllyedő
Lelket, a süllyedő világot.
Hogy felfogjuk merre, a miért
Kérdéseit, ne ontsunk annyi vért,
Ne pusztítsuk el az öröklött kincset.

Kicsoda ellenünk, ha ő velünk?

Túl rövid az idő, nagy Isten,
Hogy megismerhesd teremtményeid.
Adtál s tiltottál, próbálkoznánk,
De ködben látunk, nem ismerhetünk.

Ködöt adtál és távolságot adtál,
százszor gyarlóbbat alkottál magadnál,
össze sem hasonlítható a rút, a szép,
aranyszövetben kopott kis mesék.
Ragyogások sodrában por árnyéka.
Vagyunk: hamu a főre
halántékra.

Benő Attila
(Kóristák)

A jegyzeteket és hangsorokat
 a kottát meg énekeskönyveket,
 a vihar elsodorhatja könnyen,
 de a dallam testközelen lebeg.

Elfojtva, elhallgatva is éled,
 Romok alatt búvó-fényként villan,
 hogyha belső hallás élesedik,
 ha borda alatt gyorsul az iram.

Mélyből suttog, lélegzik a dallam;
 hangzavar alatt is ott araszol.
 Elnémulhat az ütlegek alatt,
 de ha magány megbillen, újra szól.

Dallam: sorsod belső összhangzata,
 a halk rejtjelek ismétlődése.
 Összetörhetik hangszereit:
 pulzusát a sejtjeidbe véste.

(part)

A gát romjait
 elsodorják odakint
 hullámok, évek.

Engedj még hinnem
 a Partban - vízen innen
 és a vízen túl.

Ha vonat zakatol, el-elakad,
 de csak könnyed álruha neki a csend.
 Csak divatos hangzavar változik,
 a föl-földerengő dallam soha sem.

Szél ritmusára omlik a látszat,
 erőtlen állvány, színjáték, ha hull;
 a konok értelem összhangzattant
 önteltségében nehezen tanul.

Minden más csak forgács, mesterkedés.
 A visszafénylő dallam a lélek.
 Szólít, bizsereg és sugall a hang,
 a meggyötört, elfojtott, lenézett.

Elég, ha hallod az ismétlődőt,
 a főhangsúlyt, a megtörténhetőt.
 Nézzed, milyen ismerős ritmusra
 vonulnak és süllyednek a felhők.

(kőágyon)

Kőágyon fekszel,
 kőből a párna.
 Belső nehezék,
 lélegzet szállna.

Verdes és tátong,
 tebenned a kép;
 aszály sötétben
 a fény-szomja ég.

Rögök közt csapkod
 szárnytalan az éj.
 Csak benned dereng
 a hajnali ég.

Goron Sándor

a halálmágus

ezernyi jel világlik feléd
a távoli csillagszivek alól

fény és sötét
vagy magad is
játéknak játéka

láthatatlan nagy kezek
osztják ki a hajnal fényeit

azt hiszed megtörtént már
a megújhodást hozó belső bukás
de mindez csak az illúziók
végtelen látomástánca

egy újabb hajnalon jó lesz
minderre emlékezni majd

mintha naptánc holdtánc
bűvölné tekinteted
és nincsenek szavak
így belső üvöltés most
minden érzület
meg kellene tanulni végre
a feledés fázisait

lélekharang kondul
eloszlatja az ámulat hatalmát
s ahogy közelednek lassan
az alkony árnyai
jó lenne ébren maradni még
e sűrűsödő csendben
hisz éjfélre majd
a halálmágus
kiosztja ismét
sohase várt ajándékait

világsátor

gyöngyvessző
és holdviola
látványa
igéz némvá

megérintenéd
mindkettőt
de rabja vagy
a mozdulatlanságnak

már hiába is
késztetne
cselekvésre
bármí

hangod
elveszett
s a nyelvedre
toluló szavak
szétporladnak
mielőtt
kijtenéd őket

végül
mi marad még?
mi következhet?

csak a világsátor
e határtalan
kék koporsó
mely befogad
mint csontot
s hamvat
az anyaföld

Szakács István Péter

Tranzit Szálló

Annyiszor elmondtam már azt, ami a határátkelőtől pár kilométernyire megesett velem, jobban mondva addig keresgéltem a megfelelő szavakat hozzá, s addig hajlítgattam mesélhetővé a mondatokat, hogy végül kerek történetté állt össze az, aminek a legfontosabb mozzanatáról valójában nem tudok semmi bizonyosat sem.

Mesélés közben mintegy eltávolodok önmagamtól, s kívülről szemlélve már-már elviselhetővé szelídülnek a történetek. Pusztá szavakká, amelyek megfelelő összefűzésével a józan ésszel fölfoghatatlan dolgokat is megpróbálhatja elmondani az ember. Mintha holmi vattaburok képződne ilyenkor körülöttem, mely tompítja a külső hangok élességét, és mérsékeli a zuhanás okozta megrázkódtatást. Mert gyarló embereként hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy az érthetetlen és rettenetes dolgok mindig csak mással történnek meg. Pontosabban: *mindig a másikkal*. Annak a kettéharapott, reggeli ébredéskor érzett narancsnak a semmi mással össze nem téveszthető íze azonban összezavar mindent.

Egy pár napos külföldi továbbképzésről tértem éppen haza. Amióta az Alapítványnál dolgozom, ez volt az első alkalom, hogy részt vehettem egy ilyen rendezvényen. A mindennapos irodai robot után jól jött ez a nem remélt kikapcsolódás. Szervezői a *Találd föl magad szorult helyzetben* hangzatos címet adták neki. Amolyan felnőttek számára tervezett cserkésztaborszerűségről volt szó. Logikai feladványokat oldottunk meg, tájékozódási versenyeken vettünk részt, túlélési technikákat tanítottak nekünk. A legjobb a kötélmászás volt. Perceken keresztül röhögtek egymást, amint extraméretű pocakjainkkal egy légkondicionált tornateremben lengedeztünk, cirka másfél méternyi magasságban a földtől. Ebből is látszik, hogy valamennyien vettük a lapot, és nagyon helyesen játékként fogtuk fel ezt az egészet. Az uniós felkészülésnek vannak derűs oldalai is.

A búcsúvacsorán az egyik oktató, egy tömzsi, csupa izom idegenlégiós veterán, akit hosszú, nehezen kiejthető neve miatt egymás között csak Mister X-nek szólítottunk, arról beszélt, hogy a leghétköznapiabb tárgy is használható gyilkos fegyverként. Miközben egyik sört a másik után gurítottuk le a torkunkon, a keze ügyébe eső műanyag evőeszközökkel, fogpiszkálóval, sótartóval, telefonkártyával, s a jó ég tudja, még mivel illusztrálta kreatív önvédelemről szóló, programon kívüli előadását, legalább fél tucat láthatatlan ellenfelet küldve át néhány másodperc alatt a másvilágra.

– Ezzel a pecsétgyűrűvel például, amit az ujjadon viselsz – fordult felém kivörösödött arccal – egyetlen jól irányzott mozdulattal be lehet zúzni a támadó halántékát.

Mielőtt azonban megmutathatta volna nekem a gyilkos trükköt, valaki elhívta az asztalunktól, s amikor később viszontláttam a kantin előtti parkolóban, már a légy-

nek sem tudott volna ártani. Csak ült magába roskadva fekete terepjárója hágcsoján, s amikor elkészöntem tőle, homályos tekintetét rám emelve, akadozó nyelvvel kérdezte meg, hogy kihez is van szerencséje, majd hátradőlt, és minden átmenet nélkül horkolni kezdett.

Másnap reggel rosszkedvűen ébredtem, sajgott minden porcikám, mintha harci kiképzésen vettem volna részt az éjszaka folyamán. Reggeli után elbúcsúztam a többiekől, leadtam a portán a szobakulcsot, s a panzióból egyenesen a pályaudvarra mentem. A buszon alig voltunk egy páran. Ilyenkor hét közben igazán kényelmesen utazhat az ember. Lehúztam a cipőmet, elfészkelődtem a hátsó ülésen, s egy ideig a lehangolóan egyhangú alföldi tájat bámultam. Meg mertem volna esküdni, hogy mindig ugyanaz a tanya, gémeskút és birkanyáj tűnik föl a messzeségben, mint egy harmadosztályú turisztikai reklámfilmen. Később elnyomott az álom. Már sötétedett, amikor felriadtam. A láthatáron apró fények pislákolnak, arcom elmosódottan tükröződött az ablaküvegen.

Este kilenc körül érkeztünk a határra.

Talán a szokásosnál is nagyobb szorongással néztem ki a földszintes épületsor felé, mintha valami meghatározhatatlan veszély leselkedett volna rám a tavaszi este reflektorfényekkel átszótt homályában, ám az is lehet, hogy az elkövetkező események hatására utólag magyarázom mindezt bele. Határpániknak hívom ezt az érzést, és nem csak én vagyok így vele. Rendszerváltás ide, rendszerváltás oda, mi, régi vágású kelet-európaiak, ahányszor csak a határállomásra érkezünk, leleplezés előtt álló, pitiáner bűnözőknek érezzük magunkat, s túlságosan is megkönnyebbülünk az ellenőrzés után, mint akiknek valóban van rejtegetnivalójuk a hatóság előtt.

Ezúttal is ez volt az ábra. Valamennyien fegyelmezetten vártunk sorunkra, csak egy idősebb, lompos, őszülő bajuszú férfi röhögte el magát idegesen, mintha hirtelen kiesett volna a szerepéből. Néhány perc múlva megérkezett a határőr, bólogatva ellenőrizte az útleveleket, majd nagyvonalúan intett, hogy mehetünk tovább.

– Gyorsasági rekord – csettintett valaki elismerően a sötétben. – Még soha nem jutottam ilyen hirtelen túl rajta. Mintha csak az asszonnyal bújtam volna az ágyba, hogy teljesítsem a hétvégi kankötelességemet.

– Ismerek egy jó kis lebújt – szólt hátra vigyorogva sofőr, s lelkes közfelkiáltással, mindannyian beleegyeztünk, hogy az utat megszakítva, lazítsunk egy kicsit.

A fogadó a hegygerinc alatti első kanyarban lapult, szemben a *Tranzit* nevet viselő szállóval. Lerobbant, emeletes épület volt, foghíjas, rozoga falépcsőkkel, hosszú, szűk ivóval. Jöttünkre a pult mögül kelleetlenül bújt elő egy nagydarab pincérnő. Lehetett vagy száztíz kiló élősúlyban. A gyér világításban zsirosan fénylett a haja. Lomhán himbálózva jött az asztalunkhoz, s mint felszolgálásra váró menüt, szakértő szemekkel sorra felleltározott minket.

Az a két férfi pár perccel később lépett be az ajtón. A szomszédos asztalnál teleped-

tek le, karnyújtásnyira tőlem. Mivel a hátam mögött ültek, csak futólag láthattam őket, amikor a pult felé fordulva hangosan méltatlankodtam, hogy miért nem hozzák már a vacsorámat. Várakozás közben közhelyekről beszélgettünk, amint az a rövid időre önhibájukon kívül egy társaságba került idegenek esetében illendő. Az autóbusz-vezető a valutacsempészekről mesélt, a többiek a külföldi munkavállalási engedélyek beszerzésének nehézségeit ecsetelték, nyomdafestéket nem tűrő szavakkal illetve a kisemberek életét megkeserítő hatóságokat. Egyszóval igazi határ menti csendélet volt, némi langyos sörrel felhígítva. Nagy sokára aztán megérkezett a pincérnő is, hurkás karján egyensúlyozva a tányérok. Buja keleti táncosnóként kétértelműen mosolyogva forogódott asztalunk körül, mintha csak csábító titkait fedné fel előttünk sorra.

A sajtos szalmakrumplinak nevezett maroknyi, barnára égett keverék bűzétől fölka-
varodott a gyomrom. Ellöktem magam elől a tányért, és kimentem a friss levegőre.

Lehet, hogy akkor történt ez az egész. Mondtam már, fogalmam sincs róla. Csak azt tudom, hogy néhány percre tartózkodtam a fogadón kívül.

Az út túlsó oldalán a *Tranzit Szálló* cégére hívogatóan fénylett a sötétben.

Mire visszamentem, a többiek végeztek már az evéssel. Látszott rajtuk, hogy őket is megviselte a menü. Leültem a helyemre, s maradék türelmemet összeszedve, feszengve várakoztam. Aztán megmozdult végre a sofőr, és a számlát kérte. Megkönnyebbülten nyúltam én is a kabátom zsebéhez, ám pénztárcám helyett csak ürességet markoltam. Ahelyett azonban, hogy a helyzetnek megfelelően stílusosan felordítottam volna: „a kurva életbe, megloptak, emberek!”, meglepően nyugodt mozdulatokkal még egyszer jó alaposan körbetapogattam a semmit, majd a kérdőn felém forduló tekintetek kereszttüzében valami olyasmit motyogtam, hogy biztosan a buszon hagytam a pénzem. Alaposan végigkutattuk a kocsi belsejét. A vámosképző főiskolán is taníthatnák azt a szakszerűséget, ahogyan centiről centire átfésültük a terepet, a pénztárcám azonban nem került elő.

– Biztosan az a két pasi lopta el – csicseregte a vörös parókás tünemény, aki a jobb oldalamon ült az asztalnál, és salátát evett olajbogyóval. – A női ösztönöm többször is jelezte, hogy az intim zónám határán matatnak a mancsukkal – szívta meg tünődve a cigarettáját. – Én mindig megérezem az ilyesmit. Szakmai ártalom vagy túlérzékenység, a fene tudja...

– Csakis ők lehettek – kántálták együttérzően a többiek, mint antik görög tragédiában a végzet kiszámíthatatlan útját kommentáló kórus.

Kiderült, hogy engem kivéve mindenikük észlelt valami gyanúsat a két ismeretlen kapcsolatlan. Hát nem vetted észre, hogy csak pár percre tartózkodtak a kocsmában, a sörüket is ott hagyták, olyan hirtelen távoztak? A szemük sem állt jól, kiköpött maffiózók voltak, fáradt utasokra szakosodott sötét alakok, sorolták buzgón megfigyeléseiket. Mit gondolsz, miért ültek le a közvetlen közelünkben, mikor rajtunk kívül senki sem volt a helyiségben, tették fel végül diadalmasan a költői kérdést.

Az út hátralevő részében a pincérnő is bejött a képbe.

– Az a debla fehérszáz, hogy a cinkosuk volt – bizonygatták, mintha csak vigasztalni akartak volna. – Addig sündörgött körülöttem, amíg azzal a hájas, puha lábával kifordította a kabátodat. A többi már gyerekjáték volt azoknak a profi zsebtolvajoknak.

Így hát lassan minden a helyére került, kivéve a lopás mozzanatát. Azt senki sem látta.

A hazaérkezésem után – mintegy a megnyugtatósomra – kezdtem el mesélni a történeteket. Lassan az egész ismeretségi köröm tudomást szerzett az esetről.

Azon a hétfői napon a rendőrségre is elmentem bejelenteni a lopást, azonban már a kapunál váratlan akadályba ütköztem.

– Abban a körzetben kell jelentenie az esetet, ahová a vendégfogadó tartozik – oktatott ki a szolgálatos altiszt, egy nyeszlett, csapott vállú őrmester. – Ez a szabály. Mi itt nem tehetünk semmit sem magáért.

Leforrázva álltam az egyenruhás alak előtt. Hirtelen úgy éreztem, mintha valamiféle képtelen helycsere történt volna. Még a végén engem fognak előállítani az ellopott pénzem és irataim miatt, lobbant föl bennem az indulat, és a kijárat felé néztem, hogy az őrmester ne lássa a szégyen és a bosszúság futótüzét szétterjedni az arcomon.

Élénken élt még bennem annak a kiismerhetetlen, kormos téli napnak az emléke, amikor a feldühödött tömeg s a közéje keveredett besúgók felgyújtották ezt az épületet. Az előbbieket, hogy a forradalom íratlan szabálya szerint megsemmisítsék a hatalom gyűlöletes székhelyét, az utóbbiak pedig azért, hogy szekus dossziéik elégetésével megszabadulhassanak piszkos múltjuktól. Én meg csak álltam ott a kiégett autóroncoktól pár lépésnyire a rendőrség füstölgő épülete előtt, s kívülállóként mintha magamat is figyeltem volna a leírhatatlan zűrzavarban.

Most már tudom, megbocsáthatatlanul naivak voltunk valamennyien, amikor azt hittük, hogy ilyen egyszerűen működik a világ.

– Köszönöm az útbaigazítást – préseltem ki magamból a szavakat, s faképnél hagytam a pisztolytáskájával babráló fickót, hátha a tenyerében sült el a fegyver.

Egész délelőtt nem találtam a helyemet. Ahányszor csak a telefon megszólalt az irodában, összerezdültem, mintha valami velem kapcsolatos rossz hír érkezésére számítottam volna. Kapkodtam, összevissza beszéltem, hibát hibára halmoztam, egyszóval nem voltam ura önmagamnak.

Munka után, hazafelé menet összefutottam az alapítvány jogtanácsosával.

- Miért lógatod úgy az orrod, cimborá? – vigyorgott rám, s vigasztalásképpen meghívott egy pofa sorre *A vak kaméleonhoz* címzett, sznob entellektüelek által látogatott kiskocsmába.

– Látszik, hogy nem ismered a törvényeket – göcögött nikotintól rekedtes hangján, miután elhadartam neki a rajtam esett sérelmeket. – Rendőrségi nyomozás ide

vagy oda, a pénzt úgysem kapod már vissza, rég elköltötték már azok a szemetek. Hanem az irataid rendezését illetően, szigorúan baráti alapon gyakorlatiasabb módszert ajánlok neked. Elmész szépen a lakossági nyilvántartó osztályra, s azt mondod, hogy elveszítetted azokat. Semmi többet. Fizetsz ugyan némi büntetést s illetéket – magyarázta cinkosan vigyorogva –, de legalább megspórolod a rendőrség bevonásával járó hercehurcát.

A lopás óta először éreztem némi megnyugvást. Lám, a bűnügyi rendőrség nélkül is megoldható a probléma.

Akkor éjjel mégis sokáig forgolódtam álmatlanul az ágyamban. Bármennyire is igyekeztem, félórányit alhattam összesen, legalábbis az éjjeliszekrényen álló digitális óra kijelzője szerint. Végül megunva a céltalan vergődést ébrenlét és álom ingoványos partjai között, dühösen kikászálódtam az összecsavarodott, verejéktől tapadó lepedők közül, és bekapcsoltam a tévét. A legtöbb csatornán már csak reklámműsorokat sugároztak, csak az egyikben ment valami bűnügyi film. Káprázó szemmel néztem a tetthelyen sürgölődő egyenruhás és civil nyomozókat, az éjszakai autós üldözést, a lopakodó árnyalakot egy elhanyagolt szálló gyengén megvilágított folyosóján, a krimik megannyi, unalomig ismert kliséjét, anélkül, hogy tudtam volna, miről is van szó tulajdonképpen.

Másnap aztán nekivágtam a bürokrácia útvesztőjének. Balszerencsémre a keresztlevelem is ott volt a pénztárcámban, így a leghátrányosabb pozícióból rajtoltam. Legelőször is le kellett perkálnom egy bizonyos összeget a kincstári banknál, majd az ott kapott nyugtával együtt egy nyilatkozatot adtam a lakossági nyilvántartó osztályon, amiben arra kértem az illetékeseket, hogy állítsanak ki számomra egy bizonyítványt a keresztlevelem, a személyazonossági kártyám és az útlevelem elvesztéséről. Néhány nap múlva e papír birtokában hirdetést adtam föl a Hivatalos Közlönyben, amiben ország és világ tudomására hoztam, hogy elveszítettem a kilétemet igazoló papírokat, s érvényteleneknek tekintem azokat. A hirdetés három hétre rá jelent meg, egy pénteki napon.

Éppen indulni készültem az irodából, amikor telefonon értesítettek, hogy a következő hét elején beadhatom az új személyazonossági dokumentumokat igénylő kéresemet.

– Amíg elkészülnek azok, kap tőlünk egy ideiglenes személyazonossági igazolványt, hogy adott esetben igazolhassa magát – bűgta a telefonáló hölgy epekedő gerlehangon.

Pár nap múlva ismét számon tartható állampolgár leszel, mondtam magamban a helyzethez passzoló öniróniával, s a kivételes alkalmat megünnepeleendő betértem egy itálra *A vak kaméleonhoz* címzett kultúrkoksmába. Az egy italból természetesen több lett, s én egyre lazábban éreztem magamat. Csak ültem ott a sarokasztalnál, a mályvaszínűre mázolt fal tövében, s nem akarózt sehová sem mennem.

Boldog lebegésemből egy gyűrött arcú és ruhájú alak rántott le a földre.

– Mérnök úr, hát nem ismer meg? – nyújtotta felém bárgyún vigyorogva a kezét.

– Elnézést, azt hiszem, összetéveszt valakivel – motyogtam zavartan. Mintha rothadt haltetemet csúsztatott volna a kezembe, tenyerének puha, nyálkás érintésétől úgy éreztem, menten elhányom magam.

– A mérnök úr padtársa voltam negyedekben – emelte rám zavaros tekintetét. – A bajban sohasem ismerik meg az embert.

– Ennyi elég lesz? – dobtam az asztalra egy zöld bankót, s mielőtt megszólalhatott volna, faképnél hagytam.

A jó hangulat végleg elillant belőlem. Dühösen mentem hazafelé. Már későre járt, csak a központban lézengett néhány gyanús alak. *Az Ismeretlen Katona Emlékműve* előtt egy középkorú pasas szendergett békésen a virágágyásban. Átvágtam a *Szivárvány-negyeden*, s közben igyekeztem semmire sem gondolni. A lakásom közelében aztán már nem bírtam tovább féken tartani a dühömet, és olyant tettem, amit még soha előző életemben: felkaptam egy jókora kódarabot a földről, s a lépcsőház előtt parkoló kocsí szélvédőjéhez vágtam.

Az autóriasztó fülsiketítő hangjára a környező tömbházak ablakai sorra kivilágosodtak. Pizsamás, hálóinges alakok jelentek meg az erkélyeken, s egymást túlkiabálva szidták a vandál csendháborítót. Én meg csak álltam dermedten, mintha a fénysugarak a földhöz szegeztek volna, s végeérhetetlennek tűnő perceknek kellett eltelniük, míg rájöttem, hogy az utcát fürkésző, rendőrért kiáltó emberek nem vesznek tudomást rólam. Képtelenség, nyilallt belém, de már azt is tudtam, hogyan bizonyosodhatom meg a legegyszerűbben az igazságról. Lassú, kimért mozdulatokkal megragadtam egy másik kódarabot, s minden erőmet összeszedve a kocsí megrepedt szélvédőjéhez csaptam. Az üvegszilánkok a földre záporoztak. Miközben a szomszédok még hangozabban óbégatva átnéztek rajtam, hirtelen kihunyt bennem a feszültség, s egyszerűen elsétáltam előttük.

Hazatérésem után egyenesen a fürdőszobába mentem, és sokáig nézegettem az arcomat a tükörben. Utoljára talán kamaszkoromban vizsgálgattam ilyen kritikusan magamat. Még a tükör keretére szerelt kis lámpákat is felgyújtottam, hogy egyetlen részlet se kerülhesse el a figyelmemet. Vénülő, ráncokkal rovátkolt arc tükröződött a fénylő felületen. Ez az arc pár nappal ezelőtt még bizonyíthatóan az enyém volt. Adott esetben elég volt elővennem a személyazonossági kártyámat vagy az útleveletem, még csak meg sem kellett szólalnom a beazonosításhoz. Egy bárgyú vigyor, esetleg a semmibe meredő tekintet, s máris átléphettem a személyemre vonatkozó ellenőrzés küszöbén. A fénykép, a személyi adatok, ezek a legmodernebb technológiával készített, biztonsági jelekkel, betű- és számkombinációkkal ellátott papírok bizonyították a világ előtt, hogy én én vagyok. Úgy is mondhatnám, általuk léteztem. A Hivatalos Közlönyben megjelent hirdetéssel azonban lemondtam a személyem létezését igazoló

dokumentumokról. Bármennyire is képtelennek tűnt, egyetlen ésszerű magyarázat létezett tehát a történetekre: az ellopott irataim hatályon kívül helyezésével egyidőben ideiglenesen *a* személyem is érvényét veszítette.

Három napig azt tehetsz, amit csak akarsz, anélkül, hogy bárki is felelősségre vonhatna, nyilallt belém a felismerés. Siess, mondtam magamnak, vagy legalábbis annak a tükörbeli, megnevezhetetlen arcnak. A tények tisztázása érdekében egy dolognak feltétlenül utána kellene nézned.

Most már úgy sincs miért tagadnom: valójában a bosszúra gondoltam akkor. Mindig is az motoszkált a fejemben, amióta az a gyalázat megesett rajtam, de a gyerekkorom óta belém rögzült gyávaság miatt még magam előtt sem mertem egyértelműen megfogalmazni addig.

Másnap az első buszjáratral visszatértem a lopás helyszínére. Fél napi utazás után, aminek nagy részét békésen átaludtam a hátsó ülésen, alkonyattájt érkeztem meg. Nyugaton az égbolt frissen nyúzott bőrként, hártványosan fénylett a havas hegytetők fölött, körülöttem motelek és kocsmák színes fényei lüktettek a félhomályban. Szemben velem, az út túlsó oldalán a vendégfogadó még lepusztultabbnak látszott abban az egymásra csúszó, átmeneti megvilágításban.

Keresztülvágtam a széles betonsávon, és felmentem a rozoga falépcsőn. A deszka ismerősen recsegett a lábam alatt. Bent az ivóban a dagi pincérnő éppen végzett a takarítással, a székeket tologatta a helyükre. Ahhoz az asztalhoz ültem, a széles üvegablakkal szemben, ahol előző héten az a két jómadár foglalt helyet. Kabátomat, akár csak a múlt alkalommal, a szék karfájára helyeztem, majd kényelmesen hátradőltem. Egyetlen vendég sem tartózkodott rajtam kívül a helyiségben, mégis jó negyedórát kellett várakoznom, míg a mosdóból visszatérő pincérnő végre figyelemre méltatott. Hájas teste, mint alakatlan mélytengeri szörnyetegé, lágyan ringatózott felém az asztalok között. Haja ezúttal is fénylett a zsírtól.

– Mivel szolgálhatok? – lökte elém kelletlenül a szavakat. Tekintete fürgén végigsiklott az arcomon, majd lennebb csúszott, és elidőzött a kabátomon.

Szokásomtól eltérően egy deci konyakot rendeltem. A felénél tartottam, amikor nyílt az ajtó. Két görnyedt hátú alak lépett be rajta. A bejárati lámpa fénye egyenesen az arcukra esett. Ők voltak azok, semmi kétség. Akkor tűnt csak fel, hogy mennyire hasonlítanak egymáshoz. Körülnéztek, a magasabbik férfi intett a pultnál könyöklő pincérnőnek, majd lassan elindultak az asztalom irányába.

Izgatottság, félelem vagy bosszúvágy helyett valami furcsa, addig soha nem tapasztalt ürességet éreztem magamban. Mintha kívülről, megközelíthetetlen magasságból szemléltem volna ezt az egész száználmas és nevetséges jelenetet. Bármi is történik, az csak rajtam kívül történhet, gondoltam hidegen, s végighúztam az ujjam hegyét a kicsorbult konyakospohár peremén.

Azok közben karnyújtásnyira tőlem, a hátam mögötti asztalhoz ültek. Ázott gypajú-

és dohányszagot éreztem. Biztosan a rejtekhelyükről jönnek, valahonnan a hegyekből, tippeltem magamban. Lassan előrehajoltam, éppen csak annyira, hogy felkeltsem az érdeklődésüket a karfára tett csali iránt. A két férfi csendben, mozdulatlanul várakozott, aztán az egyikük alatt megnyikordult a szék. Ekkor indult el, tálcáján két söröskancsot egyensúlyozva, a pincérnő.

Miközben himbálózva közeledett felénk, a szemem sarkából láttam, amint a hozzám közelebb ülő férfi cigarettára gyújt, majd komótosan kifújja a füstöt, s úgy süllyeszti vissza az öngyújtót a zsebébe, hogy közben, mintha csak véletlenül, hozzáér a kabátomhoz. Ekkorra már ott volt a pincérnő is. Felszolgálás közben lomhán körültáncolta a két férfi asztalát, térdével finoman kifordította a kabátom belsejét, hogy hozzáférhetővé tegye a belső zsebet, s már indult is vissza a pult irányába. Úgy tettem, mintha semmit sem vettem volna észre. Azok ott a hátam mögött a sörükbe kortyoltak.

Kint már sötét volt. A tükörként fénylő ablaküvegen minden mozdulatukat jól láthatam. Egy-két perc telhetett el a pincérnő távozása után, amikor az alacsonyabbik férfi keze elindult újra, mintha megint az öngyújtója után nyúlna, ám ezúttal az én zsebem volt a célpont. Inkább kitaláltam, mintsem éreztem, amint mesteri módon elhúzza a villámzárat rajta. Nem vártam tovább, hirtelen feléje fordultam. A férfi felkiáltott, és visszarántotta a kezét. A pénztárcám a földre esett, én pedig már talpon is voltam. Tökéletesebb *in flagrantit* kívánni sem lehetett volna. Ekkor azonban káromkodva ugrott föl a másik. Kezében széles pengéjű vadászkesz villant. Csak egyféleképpen védekezhettem, mert jogos önvédelemről volt szó, semmi kétség. Bal kézzel hirtelen hátranyúltam, és mintha egész életemben ezt gyakoroltam volna, a kicsorbult peremű pohárral egyetlen, villámgyors mozdulattal elvágтам a támadóm torkát. Meleg vér fröcskölt az arcomra és az ingemre. A férfi hátratántorodott, és a földre roskadt. Teste rándult még néhányat, majd furcsán kificamodva mozdulatlanra dermedt. Társa rémülten üvöltözve menekült ki a sötétbe. Valószínűleg gyorsan, néhány pillanat alatt történt mindez. A pincérnő szája elé emelt kézzel, magánkívül meredt a halottra.

A mosdóban lemostam arcomról a vért, az ingemet pedig egy újságpapírba csomagoltam, és a fogadó mögötti szemetes gödörbe dobtam. Szerencsére a pólóm tisztán maradt alatta. Céltudatosan és nyugodtan cselekedtem, büszkék lehetek volna rám a túlélési tanfolyam vezetői. Amikor a végén felvettem a kabátom, és a kanyaron túl kiálltam az út szélére autóstoppolni, senki sem mondhatta volna rám, hogy rövid idővel előbb hidegvérrel a másvilágra küldtem egy embert.

Minden a kezemre játszott azon az estén. Néhány perc múlva már egy ütött-kopott teherautó kabinjában ültem, és miközben sorra eltűnedeztek mögöttünk a kocsmák és szállodák fényei, kíváncsiságot színelve néztem, mint száguld el mellettünk ellenkező irányban egy szirénázó rendőrkocsi.

Vasárnap hajnalban érkeztem haza, s a következő héten megkaptam az új személyazonosságíratomat.

A gyilkosságról a *Figyelő* csütörtöki számában olvastam. A főnök titkárnője hívta föl rá a figyelmem.

– Ott történt, ahol ellopták a pénztárcádat – nyomta kezembe az újságot. – Veszélyes vidék. A múltkor is eltettek valakit láb alól azon a környéken. Lehet, hogy most éppen a te emberedről van szó – kavargatta tűnődve a *capuccinóját*.

A riporter *Testvérgyilkosság az alvilágban* címen számolt be az esetről.

Krimibe illő volt a bűntény hivatalos változata. „A két testvér az átutazó turisták kifosztására szakosodott, s már évek óta nagy összhangban útzék a szakmát a környékbeli vendéglátó-ipari egységekben. Néhány héttel ezelőtt azonban egy fiatal prostituált miatt megromlott közöttük a viszony, féltékenykedni kezdtek egymásra. Minden sikeres akció után ajándékokkal halmoztuk el, s abban egyeztünk meg, hogy a hét első két napján engem fogad, az utolsó kettőn pedig a bátyámat, ő azonban visszaélt a bizalmammal, s annyiszor volt nála, ahányszor csak nem szégyellte, persze a közös keresetünk rovására, mert az a kis ribanc emelt tarifával dolgozott, állította a fiatalabbik testvér, akit a bátyja meggyilkolásával gyanúsítottak. A rendőrség közleménye szerint az őrizetbe vett, büntetett előéletű férfi tagadta az ellene felhozott vádat. Pontosabban azt mondta, hogy nem emlékezik arra, hogy megölte volna a fivérét. A pincérnő azonban, aki jelen volt a bűntény elkövetésekor, egyetlen szemtanúként eskü alatt vallotta, hogy ő a tettes. „Már akkor megéreztem, hogy valami nem stimmel közöttük, amikor bejöttek. Máskor viccelődni szoktak, tréfás megjegyzéseket tettek a testsúlyommal kapcsolatban, most azonban szó nélkül leültek a helyiség túlsó felében. Rajtuk kívül csak egy vendég tartózkodott az ivóban, egy középkorú pasas. Ő azonban nemsokára felállt, és elment. Mosogattam éppen, amikor kitört a balhé. Az idősebbik testvér üvöltve támadt rá az öccsére, aki egy törött pohárral elvágta a bátyja torkát. Ennyi vért még sohasem láttam! Istenem, még most is érzem azt az iszonyú szagot, pedig azóta naponta kétszer is felmosom a padlót” – mesélte a tanú a riporternek.

– Érdekes történet – hajtogattam össze az újságot. – Vannak dolgok, amiket egyszerűen nem lehet megmagyarázni vagy megérteni.

Mikor délután hazamentem, a bejárat előtt cigarettázó szomszédasszony azzal fogadott, hogy két civil ruhás nyomozó érdeklődött felőlem.

– Azt mondták, később visszajönnek – mondta, s közben úgy nézett rám, mintha a homlokomra lett volna írva valami.

– Biztosan valami rutinellenőrzésről van szó – próbáltam megnyugtatni, s kíváncsian vártam, vajon miért kereshetnek.

A két zsaru délután valóban visszajött. Kurtán-furcsán igazoltattak, és arra kértek, hogy menjek el velük a rendőrségre. Ott bevezettek egy szürke szobába, ahol az egész berendezés egy tintafoltos asztalból és két rozoga karosszékéből állott, elem tettek egy fehér papírlapot, hogy írjam le részletesen, mi történt velem azon a napon, amikor egy hónappal ezelőtt hazafelé tartottam a külföldi továbbképzésről, majd magamra

hagytak. Mivel olyan sokszor elmondtam már a történeteket, nem okozott különösebb gondot a leírásuk. Később visszajött a fiatalabbik nyomozó, leült velem szemben az asztalhoz, és miután figyelmesen elolvasta a beszámolómat, tűnődve ráncolta össze a homlokát.

– Nem értem – nézett rám kérdően –, ha valóban ellopták a pénztárcáját az irataival együtt, amint itt állítja, akkor miért nyilatkozta azt a lakossági nyilvántartó osztályn, hogy elveszítette azokat.

– Meg akartam spórolni a felesleges utánajárást – vontam vállat. – A lényegen ez mit sem változtat.

– Tudja, ugye, hogy a hatóság félrevezetése bűncselekménynek számít? – keményedett meg a hangja.

– Jobb lenne, ha a valódi bűnözők után nyomoznának, s nem a károsultakat zaklatnák helyettük – lendültem én is támadásba.

– Azt tesszük – válaszolta száraz, hivatalos hangon a nyomozó. – Önt gyilkosság elkövetésével gyanúsítjuk.

– Miről beszél? – riadtam meg. – Nem én öltem meg azt a szerencsétlen zsebtolvajt.

– Ki beszélt itt róla? Az egy lezárt ügy, a sajtó részletesen beszámolt már róla – kászálódott föl az asztal mellől. – Nyomós okunk van viszont azt gondolni, hogy ön egy hónappal ezelőtt útban hazafelé, a *Tranzit Szálló* 21-es szobájában meggyilkolt egy kiskorú prostituáltat.

– Ugye, most viccel? – ugrottam föl, s éreztem, mint megy ki az erő a lábamból.

Ekkor nyílt az ajtó, s egy rikító ruhás hölgy lépett be rajta. Azon nyomban felismerem, bár most lilára volt festve a haja. Ő ült mellettem azon az estén a fogadóban, amikor ellopták a pénztárcámat.

– Ez az a pasi – mutatott rám határozottan a nő. – Vacsora közben kikezdett velem. Muszáj volt rendre utasítanom, még a kezére is ráütöttem, hogy észre térítsem. Akkor rohant ki a helyiségből. Igencsak sürgős lehetett neki... Tudja, az ilyentől minden kitelik, mégsem gondoltam volna, hogy olyan csúnyán elbánik azzal a szerencsétlen lánnyal.

Elhúlve hallgattam azt a kimázolt, sztrádaribancot.

A nyomozó kikísérte a szobából, majd néhány perc múlva egy dossziéval tért vissza.

– Van itt még más is – nyitotta ki az irattartót. – A *Tranzit Szálló* portása a következőket nyilatkozta: „A gyilkosság elkövetésének estéjén, valamivel fél tizenegy után megszólalt a bejárati csengő. Egy magas, görnyedt hátú alak lépett be az ajtón. A gyenge világítás miatt nem láthattam jól az arcát, mégis először azt hittem, hogy a lány bejelentkezett vendége érkezett meg a menetrend szerinti, hétvégi dugásra. Emlékszem, még szívattam is egy kicsit, hogy később jött a szokásos időpontnál. A pasas azonban

csak állt a küszöbön, mintha odaszegezték volna. Aztán lassan elmozdult, közelebb merészkedett, végre megvilágította a lámpa fénye. Nem az volt, akire gondoltam. Egy meghatározhatatlan korú idegen férfi állt előttem, útlevelét a kezében szorongatva. Bár akkor láttam először életemben, mégis meg mertem volna esküdni, hogy ő is azzal a kis bestiával szeretne elszórakozni, csak éppen nem meri kimondani a kívánságát. Jól ismerem ezt a fajtát. Az álszent pofájuk mögé rejtik a gátlástalanságukat, ha azonban úgy adódik, a legvadabb dolgokra is képesek. Nem bánom, ha van egy százasa, felmehet a csajhoz, momentán éppen szabad, ajánlottam neki a plusz bevétel reményében. Az idegen a pulthoz jött, adatait a vendégkönyvbe írtam, s mielőtt megmondtam volna a szoba számát, figyelmeztettem, hogy a csajnál előre kell majd fizetni, s csak a végén kapja vissza tőlem az útlevelét. Nem sokkal az után, hogy a pacák felment, dühös női hangokat hallottam az emeletről, majd hirtelen csend lett. Gondoltam, megnézem, nem történt-e valami baj. A lépcsőn a férfibá utköztem. Rémülten meredt rám, aztán félrelökött, és kimenekült a sötétbe. A szoba ajtaja nyitva volt, a kiscsaj ott feküdt meztelenül az ágy mellett, arccal a földön. Lehajoltam hozzá, hogy felemeljem, s akkor vettem észre, hogy be van zúzva a halántéka. A mentősök szerint azonnal meghalt. Közben a pasasnak sikerült egerutat nyernie, az útlevele azonban ott maradt a fiókomban” – fejezte be az olvasást a nyomozótiszt, és a dossziéból az asztalra dobta az útlevelem.

– Bárki használhatta – nyitottam ki tétován a fényképes oldalra, s a torkomból fel-tululó kesernyés íztől könnybe lábadt a szemem.

– Igaza van – bólintott a nyomozó – manapság ezekkel a lopott, uniós mintára készült okmányokkal egyre többen élnek vissza. – Ez így magában valóban nem elég bizonyíték. Képzeld csak el, milyen rossz fényt vetne az igazságszolgáltatásra, ha az igazi tettesek helyett azokat kapnánk el, akik mások személyazonossági iratait használják föl saját büntetteik eltussolásához.

– Akkor hát elmehetek? – mozdultam meg reménykedve a helyemen.

– Nézze még ezt meg – mondta mintegy szabadkozva a nyomozótiszt, és elém tett egy fényképet.

– Igen, ez én vagyok – mondtam gondolkodás nélkül, mert annyira egyértelmű volt. – Bár nem emlékszem, hogy mostanában lefényképeztek volna.

– Nem is emlékezhet – nézett rám vigyorogva. – Ezt a felvételt a bejárati ajtó fölé szerelt videokamera rögzítette, amikor ön belépett a *Tranzit Szállóba* azon a nevezetes estén, hogy pár perccel később máig tisztázatlan körülmények közepette végezzen azzal a szerencsétlen lánnyal. Ideje, hogy elmeséljen mindent.

Azt az éjszakát már a rendőrség fogdájában töltöttem. A vizeletszagú cellában sokáig nem tudtam elaludni, s miközben álmatlanul forgolódtam a priccsen, újra meg újra átgondoltam a történeteket. Hiába kérlelt és fenyegetőzött előzőleg a nyomozó, nem tettem beismerő vallomást. Látszott rajta, hogy azt hiszi rólam, az utolsó pillanatban megmakacsoltam magam, hogy így álljak bosszút azért, hogy sikerült végül sarokba

szorítania, pedig csak egyszerűen arról volt szó, hogy nem tudtam mit mondani neki. Az útlevel, a tanúk állításai és a kamera által rögzített felvétel szerint csakis én lehettem a tettes, ám hiába törtem a fejem, én magam is abban a helyzetben voltam, mint ő: legfennebb csak elképzélhettem, mi történhetett a lány szobájában azon a végzetes estén. Nem csoda hát, hogy sokáig nem jött álom a szememre.

A csengő hangjától összerezdültem. Olyan volt, mintha ujjal mutattak volna rám. Útlevelemet a kezemben tartva dermedten álltam az ajtóban. Nem tudtam, hogyan kerültem oda, s arra sem emlékeztem, hogy én nyitottam volna ki. Ráadásul iszonyú hányinger is gyötört. Utoljára gyermekkoromban éreztem így magam, amikor a *Vidám Park* elvarázsolt kastélyának bejárata előtt betuszkoztak az óriási, forgó hordóba. Fogalmam sem volt, hogyan vergődtem át a túoldalra, csak arra emlékszem, amint a torzító tükrök csarnokában bolyongtam, s szédülő fejjel bámultam a fényes felületeken megsokszorozódó, groteszk alakváltozataimat.

– Siess már, mire vársz?! – vakkantott rám vigyorogva a recepció pultnál álló pasas. – Te mondtad a múltkor, hogy minden kihagyott percért kár. Hogy egész héten csak ez jár a fejedben, s most mégis elkéssel...

Mintha meghipnotizált volna az az alak: akaratom ellenére lassan, bizonytalanul elindultam feléje. S bár nem voltam többé ura önmagamnak, rémület vagy kétségbeesés helyett mégis valami megmagyarázhatatlan könnyűséget éreztem, az erőtlenség és felelőtlenesség semmire sem kötelező, zsongító mámorát.

Már azt is tudtam, hogy miért vagyok ott. Láttam magam, amint átnyújtom az útlevelem, majd elindulok föl az emeletre. Sohasem jártam még ezen a helyen, a lábam mégis biztosan tudta, merre kell mennem. Behunyt szemmel is megtaláltam volna a 21-es szobát.

A lány a széles szállodai ágyon hevert és egy narancsot hámozott éppen.

– Megjöttem – rándult mosolyba az arcom.

Ő azonban, mintha ott sem lettem volna, akkurátusan az éjjeliszekrényre helyezte a narancshéj darabkákat, majd elkezdte cikkekre bontani a gyümölcsöt.

– Valami baj van, drágám? – hallottam újból a hangom.

– Hol voltál idáig, te szemét? – ugrott föl hirtelen köszönés helyett. – Azt hiszed, egész nap csak rád várok?!

Egy szál bugyiban, durcás arccal állt előttem. Formás, kis mellei meg-megrezdültek.

– Nyugodj meg – szólaltam meg csitítóan. – Nem tudtam hamarabb jönni.

– Elegem van már belőled – emelkedett dühösen lábujjhegyre. – Azt hiszed, hogy a pénzedért cserében mindent megengedhetsz magadnak?!

– Tudod jól, hogy kedvellek – vettem ki gyengéden a kezéből a narancsot, és mintha már számtalanszor megtettem volna, egy cikket kettéharapva egyik felével engeszteléseképpen körbesimogattam remegő ajkait.

– Húzz már el a бүdös francba! Hát nem érted?! – köpött az arcomba utálkozva. – Nem akarlak többé látni, költsd más kurvákra a pénzed!

Tehetetlenül figyeltem, amint magasba emelkedik a kezem, és szikladarabként a halántékára zuhan.

Halk reccsenést hallottam.

– Neeem! – riadtam föl a fogda priccsén verejtékben úszva, s a szápadlásomon még éreztem a narancs kesernyés ízét.

Hosszú percek teltek el, amíg teljesen magamhoz nem tértem. A kezemre néztem: a gyűrű helye fehéren világított az ujjamon. Mielőtt lecsuktak volna, más személyes tárgyaimmal együtt a pecsétgyűrűmet is elvették tőlem, az egyetlen értéktárgyat, ami egy régi világ viselhető emlékeként anyai nagybátyám vagyonából az államosítás után megmaradt. Vajon látszik-e valami rajta, gondoltam, karcolás, repedés, van-e rajta olyan DNS-minta, ami egyértelműen bizonyíthatja, hogy a gyilkosság eszköze volt.

Másnap reggel elmondtam a nyomozóknak, hogy mi történt velem. Az irataim ellopásával kezdtem, azzal a balszerencsés fordulattal, mely váratlanul más irányba terelte nyugisan csordogáló, kiszámíthatónak vélt életemet. Aztán a lehető legtárgyilagosabban beszámoltam éjszakai gépkocsirongálásom különös körülményeiről. Elmondtam azt is, hogy kihasználva az ideiglenes személytelenségemből származó helyzeti előnyömet, visszamentem abba az átkozott, határ menti lebuja leleplezni a tolvajokat, s jogos önvédelemből hogyan végeztem a támadómmal. Igen, én voltam az, a lány haláláért azonban az a *másik* a vétkes. Higgyék el, őszintén sajnálom! Bár megakadályozhattam volna!

Miközben végre minderről beszélhettem, csak magamra figyeltem, nehogy valami hiba csússzon a vallomásomba, s így csak a végén vettem észre, hogy a törvény embelei milyen különös tekintettel méregetnek. Aztán, amikor a cellából a városi kórház pszichiátriai rendelőjébe kísértek, megértettem, hogy egyszerűen hülyének néznek.

A dilidokik alaposan kivizsgáltak. Még egy fővárosi manus is csatlakozott a csapathoz, aki több könyvet is írt már a különféle lelki nyavalyákról, s külföldön is elismert szaktekintélynek számított. Mindezt a helybeliek szavaiból vettem ki. Rám azonban egyáltalán nem gyakorolt pozitív hatást. Olyan volt, mint egy elhízott, öreg patkány, amint apró, sűrű szemével gyanakodva figyelve, gyér bajuszkáját kényesen rezegtetve ott téblábolt körülöttem.

Skizofrénia, mondták ki a többhetes vizsgálódás végén a diagnózist. A tudathasadásnak egy igen ritka, nehezen kimutatható fajtája, mely állandó orvosi felügyeletet igényel.

Most, hogy utólag visszagondolok a történetekre, azt hiszem, az lett volna a legheylesebb, ha belenyugszom a kivizsgálás eredményébe. Úgy legalább egy sor felesleges megaláztatástól megkímélhettem volna magam. Én azonban makacsul kitarítottam az igazam mellett, s nem vettem észre, hogy ezzel még inkább alátámasztom az orvosok

szakvéleményét. Így lettem én végül a vizsgálóim szemében könyörtelen gyilkosból kezelésre szoruló, száználmas örült, tanulmányba való, különleges patológiai eset.

Egy valamiről azonban mélyen hallgattam: a fogház raktárán papírtasakban őrzött gyűrűmről. Bár ez, az igazat megvallva, a helyzetemen mit sem változtatott volna: így is, úgy is diliházba dugnak. Magam sem tudom miért, balgán azt gondoltam, hogy számomra az a jó, ha sohasem derül ki róla: a gyilkosság eszköze volt-e vagy sem. Olyan volt akkor ez a bizonytalansági állapot, mint egy nyitva hagyott ajtó, amelyen át bármikor elmenekülhettem a felelősségvállalás elől.

Miután lezárták az ügyet, és ebbe a városszéli klinikába csuktak, azt hittem, hogy a múltam is a falakon kívül rekedt. Az igazat megvallva nem is olyan rossz ez a hely, vigasztaltam magam. Külön szobám van, naphosszat bolyonghatok a drótsövénnyel bekerített, hatalmas, elvadult parkban, s kedvemre olvashatok az intézet könyvtárában. A szabadságomért cserében itt legalább vigyáznak rám, a gondomat viselik, ha kell, még magamtól is megvédenek. Mindezért cserében alá kellett vetnem magam a kezelésnek. Az első két esztendőben nem is volt ezzel baj, engedelmesen szedtem a különféle tablettákat, fantáziálgattam az elém tett, képes tesztek alapján, s mintha sötét, iszapos állóvizeken vergődtem volna keresztül, mély, álomtalan alvásban vészelttem át az éjszakákat.

Aztán újból előjött az a rettenetes álom, amit a fogdában láttam először a letartóztatásomat követő éjszakán. Megint ott voltam a *Tranzit Szálló*ban, s hiába tudtam előre, hogy mi fog ott fent, a lány szobájában történni, semmit sem tehettem ellene. Minden éjjel magamon kívül gyilkossá váltam, minden éjjel meghalt az a lány előttem. Reggelente pedig ínyemen a félbeharapott narancscikk ízével, verejtékben fürödve ébredtem. A gyűrű miatt van, gondoltam végső elkeseredésemben. Meg kell tudnom, van-e rajta valamiféle árulkodó jel. Hátha akkor megszabadulhatnék ettől a lidércnyomástól.

Amikor tudomást szereztek az álmomról, az intézmény részéről azonnal értesítettek a rendőrséget. A jelenlétemben bontották fel a raktárban a személyes holmimat tartalmazó barna papírtasakot. Sorra előkerültek belőle a valamikor hozzám tartozó tárgyak: a számjegyek nélküli, mánusos digitális óra, az alig használt, műbőr pénztárca, a foghíjas fésű, mindaz, amit nálam találtak a letartóztatásom pillanatában. A gyűrűnek azonban hült helye volt. Valószínűleg a raktáros fújta meg, legalábbis ezt állította az ügyészség képviselője, egy nagydarab, hájas alak.

– Annak már bottal ütheti a nyomát – tette hozzá dühösen fújtatva. – Nem sokkal azután, hogy magát bekasztlították, otthagya a céget, és eltűnt a környékről. Nekem is tartozott vagy öt ronggyal az a szemét!

Ez úgy három hónappal ezelőtt lehetett. Azóta sem javult az állapotom. Minden éjjel bejárom azt a végzetes, álombeli utat a *Tranzit Szálló* bejáratától a 21-es szobáig, s mielőtt felébredhetnék, szerelmes simogatásra mozduló kezem gyilkos ütésként csattan a lány halántékán.

Málnási Levente

Osztályrészem. Válasz Berzsenyinek

(Navigare necesse est)

Partra nem szállok. Dagadó vitorlám
Elröpít, hol még csoda és veszély vár.
Vad szelek fújják, a hajóm suhanhat,
S tündököl orcám.

Tengerek hús habjain hogyha száguld
Mindig új tájak tüneménye várja
Vén hajóm, hát rajta, rohanj, találjunk
Más egeket ma.

Nincsenek gazdag mezeim, kilátás
Még szerény részvénykamatokra sincsen.
Föl tehát! Nem köthet e táj. Szabadság,
Húzz kebeledre.

Arra járok majd, hol az Isten él még
És szabálytól nem kötelezve élnek
Álmok. Ott van csak kikötője bátor
Zord utazónak.

Őszbontó

Égnek a kertben a máglyák.
Sárga-vörös tulipánok
égre lobognak. A lombok
terhüket elpazarolták.
Bőkezü ősz takarónak
sárga-vörös szövetet hagy.
S távol a kerteken túl már
vad csapatok sorakoznak.

A száműzetését kezdő Villon balladája

Lelkem már majd' az ördögé,
Testem megkínzott állapotban
Elindulok sorsom felé.

Enyém az utak pora, ezt
Úgy gondolom örökbe kaptam
Számlálni nem szükséges mert
Belőle biztos, hogy elég van.

A legelső kocsmárosé,
Bora vigasztal azon nyomban
Elindulok sorsom felé.

A végtelen már nem rettent,
Örök madár vagyok, szabadban.
És itt van még a képzelet,
Halálomig a birtokomban.
Kifogyhatatlan szép szavakban
Tolul, törekszik felfelé.
Maradtam az, Villon, ki voltam,
Elindulok sorsom felé.

Ajánlás:

Bár semmi sincs a tarsolyomban,
Vacsorám pedig ebeké,
Herceg, azért ne hidd, hogy baj van,
Elindulok sorsom felé.

Apró májusi képek

Hogy tündökölnék már mezeink, a nap
lágyan fűroszt lankákat a fényben és
huncut tücsök pendíti húrját,
víg futamot gyakorol merészen.

Ujjongva pezsdül most a kamasz határ,
harsányan és büszkén pazarolja el
kincsét, a dús tavasz virágát,
száz szírom úszik a szélben árván.

Fülledt az éj, elülnek a csillagok,
érzéki csönd, meleg bujaság hevít,
s egymásnak áldoz minden érzőt
indulatos szerelemre szítván.

Ezüstdelej szállong: derűjét a hold
leküldte, nézd, hogy csillog a néma táj,
lankái nyújtóznak fehérlőn
s messze szaladnak a kékes éjben.

A hazatérő Odüsszeusz monológja. Töredék

Távoli földről bús Ithakám szép partja felé már
Nem sok mérföld nyújtózik ma hajóm alabástrom
Orra elébe. Talán feledés hamuleple alatt még
Szunnyad némi parázsa a hűség szép aranyának.
Nem várok kitörő örömet, derüs arcokat, boldog,
Felszabadult muzsikát fuvolás lányok kebeléből.
Azt akarom, Penelópé, jó feleségem, a hosszú,
Hűségpróbáló távollét kínja után még
Nyerjen erőt hazatértem váratlan sikeréből.
Hosszan hányódtam, földúltam szentfalu Tróját,
Sok nép városait s eszejárását kitanultam,
Csak sóvárgásom nem szűnt meg büszke hazám és
Páratlan szépségű hitvesem, vén Ikariosz
Félte nevelt lánygyermeke iránt, sőt szaporodván,
Vágyaimat felkorbácsolta az égig, akár vad
Tengerek hullámtornyait szokta vizek fejedelme,
Rettenetes Poszeidon. Most közelébe kerültem
Húsz év hányódása után szigetem gyönyörű zöld
Partjának. Már látom vad, meredek falait, sőt
Erdők fűszeres illata száll a szelek puha szárnyán.

Hosszú, szerelmes éj

Vesd le ruhád kicsikém, hogy tested a testemet érje!
Melleidet már rég nem csókoltam hevesen, hát
Vetközz szorgosan és ne akard, hogy rejtve maradjon
Combjaid izgalmas vonalából egy kicsi rész sem.
Barna hajad szépen leereszted, majd ide fordulsz,
Szép szemeid vígan csillannak az alkonyi fényben.
Egymáséi vagyunk most ebben a nagy szerelemben,
Testünk összefonódik-hullámszik, tovatűnnek
Már az utolsó csillagok is, nézd csak, mi vagyunk még
Féltelenül, ájult szerelemtől boldogan, ébren.

Terra cognita

Hajóra hát, az idő kedvez.
Talán még vár egy part fehéren,
Tenger nyaldossa, szél szárítja,
Sirályok köröznek az égen.
És bennebb mélazöld vadonban
Fehér sziklák, mint csupasz vállak,
Ragyognak csábítón a napban.
A délutánok itt szelídek,
Lustán lépnek a lassú percek.
Az éjszaka gyümölcsöt érlel
És magvakat szór el az újhold,
Madárszivajjal jön a reggel,
Türkizkéken ragyog az égbolt.
Hajóra hát, a szél felébredt,
S csábítón száll a szirénének.

Alkaiosz levele Szapphóhoz

Hogy telnek tavaszod napjai, drága kis
Szapphóm, hisz levelet nem hoz a posta rég
Tőled, szép szeretőm, s oly szomorú vagyok
Most, mert nem lehetünk együtt.

Emlékszel, kicsikém, ősz elején vidám
Házadban gyönyörű tested a vágy tüzén
Perzselted. Veled egy voltam a kéjben és
Mámorban, csodaszép virág.

Fornak, nézd, a tavasz nedvei fákból és
Zöldellő lugasok rácsozatán kacsok
Kígyóznak szabadon, s törnek az ég felé,
Isszák révedezően a fényt.

Írj most kedvesem új himnuszokat, buján
Indázó dalokat, felpezsegő nyitányt
Bűvös Aphrodité tiszteletére, hogy
Áldást adjon a nászra már.

Balog László

„A boldogság elutazott erről a vidékről”

Székely Csaba bánya-trilógiájának rétegei

Az 1989-es romániai álforradalomtól errefelé – igaz, jóval kevesebben, mint lírával vagy epikával – Sütő óta többen, többféleképp kísérleteztek (váltakozó sikerrel) Erdélyben drámaírással. Gyaníthatóan mégis Székely Csaba az a szépíró, akinek a vizsgálatunk tárgyát képező drámatrilógiája mérföldkő lehet az eddigelő megjelent drámák sorában. Székely Csaba három egyfelvonásos drámája lazán egymáshoz kapcsolódó csehovi indíttatású trilógiát alkot. A megírás sorrendjében a *Bányavirágról*,¹ a *Bányavakságról* és a *Bányavízről* van szó. A cím *bánya* eleme közös bennük: a három dráma helyszíne egy világtól elhagyott-elzárt székely bányatelep. A részek utalásszinten kapcsolódnak egymáshoz, de a történetek különböznek.

De ki is az a Székely Csaba? Sokak szerint a mai erdélyi magyar drámaírók közül a legígéretesebb tehetség. Marosvásárhelyen született 1981-ben, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarán diplomázott, drámaírást mester hallgatóként a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen tanult, jelenleg ugyanitt óraadó oktató, szerkesztője a manna.ro portálnak. 2004-ben megjelent novelláskötete, az *Írók a ketrecben* című, nagy visszhangot keltett, paródiái pedig kortárs íróársakat céloztak meg². 2009-ben a litera.hu által meghirdetett fordítói versenyen Leonard Cohen dalszövegeinek fordításával az első helyet érdemelte ki. A *Do You Like Banana, Comrades?* című első drámájával rögtön elnyerte a BBC Rádiójáték-pályázatának díját 2009-ben, 2013 januárjában ez újabb díjat ért a BBC-nél, ezúttal a legsikeresebb, legtöbbször játszott rádiójáték szerzőjeként díjazták. 2011-ben Vilmos-díjat kapott a *Bányavirág* című darabjáért³. Ugyanebben az évben Háy Jánossal együtt Szép Ernő-jutalomban, valamint Látó Nívódíjban is részesült. 2012-ben elnyerte az Örkeny István Színház drámapályázatának első díját *Bányavíz* című drámájával, valamint a Színházi Kritikusok Céhének díját a legjobb új magyar drámáért, a *Bányavirágért*.

Annak ellenére, hogy mindhárom mű (fiktív) színhelye jól behatárolható történeti-néprajzi tájegység keretében (Székelyföld) található, egyetemes emberi viszonyok jelenítődnek meg bennük. A Székelyföld az értelmiség és különösen a média által nyújtott perspektívában hagyományörző vidék, amelyről ez idáig a bámulat, a megilletődöttség

¹ A darabból, Sebestyén Ába által rendezett marosvásárhelyi előadás a tavalyi, a XII. POSZT legjobb előadásának járó nagydíját érdemelte ki. (Sz. m.)

² Novellái jelentek meg a Látó, a Helikon, az Alföld és a Jelenkor hasábjain.

³ A POSZT mellé költözött Nyílt Fórum Füzetekben megjelent új magyar drámák közül ez kapta a legtöbb titkos szavazatot.

hangján illet beszélni. A „bánya-drámák” viszont meredeken szakítanak ezzel a diskurzussal, és a mindennapi – olykor szörnyűséges – emberi viszonyokból, konfliktusokból konstruálnak egy-egy jelenkori mikroéletvilágot. Életről-halálról, züllöttségről, bűnről, korrupcióról, kiábrándultságról, erőszakról beszélnek. Mindhárom dráma szereplői megkeseredett, elzüllött, bénult egzisztenciák. Valójában nem is élnek, csak léteznek, a múlt romjain ücsörögnek. Egyfajta oblomovi tehetetlenség jellemzi őket, nem tudnak kimozdulni inerciális állapotukból.

Az első egyfelvonásosnak – a *Bányavirág* – hat szereplője van, de csak öt ember konkrét konfliktushelyzete jelenítődik meg a darabban. A hatodik szereplő – az apa – haldokolva fekszik egy másik helyiségben. Öt ember vívódik egymás mellett és egymás ellenében nagy elhagyatottságban és testi-lelki nyomorúságban, amint ez a később következő részletes elemzésben kiderül.

A *Bányavakságban* a témakör kibővül: korrupció, magyarkodó nacionalizmus, gyilkosság van a terítéken. Színre lép a konkrét, kézzel fogható bűn. Ince, a „főszereplő”, ugyanolyan antihős, mint az első egyfelvonásosban Iván. Ő a település polgármestere, és a következő helyhatósági választáson is ebben a funkcióban akar maradni, mert más módot nem lát a túlélésre, valamint egyetemista lánya segítségével. Ezért képes a korrupcióra (az 1990 óta állandósult kelet-európai viszonyok), csalásra, az ellenfél törvénytelen kiiktatására a törvény képviselőjének (Florin, a román rendőr) segítségével. Lezüllött ember, mindennapjait az ivás határozza meg, mint a község lakóit is. Talán jó ember lenne, de annyira eldurvult, hogy nincsenek skrupulusai. Ellenlábasa, Izsák, szélsőséges magyarkodó, agresszív és kíméletlen ember. Incével ellentétben tud élni minden helyzetnek az előnyeivel (pl. meggazdagodott). Iringó, Ince húga megkeseredett nő. Forradás ékteleníti az arcát, ami új férjhezmenetelének esélyét csökkenti. (A háttérben sötét bűnügy lappang). Izabella, Ince lánya, aki egyetemre ment a nagyvárosba, magával cipeli mindenhova a bányatelepi balsorsot. Kallódó lány, aki nem tud, de nem is akar változtatni sorsán. Csak a mának él, és menekül tetteinek következménye elől: végül is saját maga elől.

Az első darabbal ellentétben itt megjelenik az idegen, aki a közösségen kívül áll mind etnikai, mind nyelvi-társadalmi szempontból. Ince azzal, hogy idehívja Florin komisszárt, kihívja maga ellen a sorsot. Minden történés ellenére, az olvasó/néző elvárásaival ellentétben, a román rendőr az, aki a bűnök áldozatává válik: az életével fizet. A többi szereplő helyzete vajmi keveset változik, csak az erőviszonyok alakulnak át. Mindenki tovább dagonyázik a mocsárban, menekülés nincs a körülmények és a saját maguk alkotta ketrecből. Ezek a szereplők talán nem teljesen gonoszak. Utat tévesztettek, kálódnak. Ideig-óráig bűnösen cselekednek. Egyik bűnből ki sem lábálnak, már beleesnek a következőbe.

A *Bányavíz* a település paplakában játszódik. A kilátástalanság, kallódás, elveszettség kiegészül pedofíliával, gyűjtogatással, lopással, nemi erőszakkal, blaszfémiával. Végle-

tesen szörnyű viszonyok tárulnak elénk. A darab szereplői közül senki sem tiszta a szó erkölcsi értelmében, és nincs megállás a lejtőn sem. Természetesen a legvégén minden visszaáll egy bizonyos nyugvópontra, mintha mi sem történt volna, de erkölcsileg a szereplők egyre mélyebbre ássák magukat. Az alkoholizmus, az öngyilkosságok meghatározó szerepet töltenek be a település életében. Ha nincs más megoldás, kitörési lehetőség, mindenki az italba vagy a halálba menekül. És remény nélküli az itteni lét. Még a hőn áhított városba sem sikerül elvándorolni a szereplőknek. Aki pedig elmegy, magával hurcolja balsorsát. Egy elmúlt világ erkölcsének romjai imitt-amott feltűnőnek, azonban ezek a romok nem alkalmasak arra, hogy segítségükkel egy új erkölcsi rendet lehessen alkotni. Az elkövetett bűnöket elsimítják, minden marad a régiben.

Érdekes az idegen megjelenése mindhárom darabban. A *Bányavirág*ban az idegen az orvos, Mihály, a *Bányavakság*ban pedig a teljesen kívülálló Florin, a rendőr, aki idegenségeért az életével fizet. A *Bányavíz*ben Márton, a pap nevelt fia a kívülálló. Egyfajta székely oblomovizmussal⁴ is jellemezhetnénk a három darab szereplőit, azonban a fölösleges ember típusa bárhol megtalálható. Részben a körülményeknek, a lelki alkotnak, másrészt valamiféle tehetetlenségbe való sülyedésnek köszönhető kialakulása. Oblomovval és társaival ellentétben a bánya-drámák szereplői nemhogy a világon, de saját magukon sem tudnak változtatni.

Térjünk vissza most a *Bányavirágra*, és vizsgáljuk meg annak összetevőit, próbáljuk meg felfejteni a rétegeket, amelyek alkotják. A darab nyelvi megnyilvánulásai építik fel azt a mikrovilágot, amit az olvasó értelmezhet. A szereplők szűkszavú megnyilatkozásai világitanak rá az emberi viszonyokra, és tárják fel az előzményeket is.

A lé határozza meg a tudatot, ha megiszod a lét, a tudat elmegy – parafrázálhatjuk Hofit, aki egy előadásában szellemesen forgatta ki a marxi tételt. A Székely Csaba által ábrázolt bányatelepen azonban még a lé nélkül is elmegy a tudat. A faluban – jobban mondva községben – az emberek vagy alkoholisták vagy öngyilkosok lesznek. A kető között középút nem nagyon létezik. Különleges székely világ ez, és mégis annyira hasonlít magyarországi, ukrainai, chilei vagy éppenséggel magnytogorszki lepukkant, elhagyott bányatelepek mikrovilágához. Tragikusan emberi világ ez, tele van bűnökkel, konfliktusokkal, viszonzatlan szerelemmel, kallódással. Kicsit olyan, mint József Attila külvárosa. A csúnyaság emelkedik itt esztétikumká, az emberi világnak kicsiben megjelenítőjévé válik.

A darab helyszíne egy falusi ház konyha-nappalija. A „főhős”, Iván, beteg apja halálát várja, mert akkor eladhatja az örökölt házat, és elköltözhet a faluból/községből. Megkeseredett, cinikus, mogorva, eldurvult emberről van szó, akinek mindennapos fő

⁴ Goncsarov orosz regényíró *Oblomov* című regényének hőse után Európa-szerte szállóigévé vált elnevezése annak a sajátságos orosz típusnak, mely konok egykedvűséggel, keleties fatalizmussal éli át az életet.

tevékenysége az ivás, akárcsak a községbeliek zömének. Széteső személyiség, aki már régen felhagyott azzal, hogy egy jobb életben reménykedjék. Szeretné elhagyni a települést, de erre nézve nincsen semmi terve, csupán csak változásra vágyik. Apjával már régen megromlott a viszonya, miután nem váltak valóra az öreg által sugallt-hazudott álmok⁵. Megkeseredettsége nyelvi szinten is megnyilvánul: a trágár, obszcén nyelvezet sok mindent elárul lelkiállapotáról, habitusáról. Iván önjellemzését különben ilyen irányú megnyilatkozásában az öngúny határozza meg. Nem csak másokhoz viszonyul gunyorosan, saját magát is torz szemüvegen keresztül láttatja⁶. Alapjában véve jobb sorsra lenne érdemes, de cselekvésképtelen, beleragadt a körülmények mocsarába. (Irodalmi előképe Ivánnak Csehov *Ványa bácsija*)⁷. Egyetlen barátja – ha annak lehet nevezni, azonban nagyjából csak ivócimborája – a település orvosa, Mihály, aki durva vicceinek céltáblája is egyben.

Iván féltestvére, Ilonka is megkeseredett, még fiatal özvegy nő⁸, aki ugyancsak az apja halálában látja a kitörési lehetőséget, ami úgy foglalható össze: el innen, minél messzebb. Férje öngyilkossága után költözött vissza a közeli városból, hogy apját gondozhassa. Társra vágyik, szeretetre és egy élhető életre. Csípős replikái hasonlóan kemények – ha nem is annyira obszcének –, mint féltestvééré, Iváné.

A település orvosa, Mihály, jövevény a faluban, mondhatjuk, az egyedüli, aki kilóg a sorból. Teljes egészében nem tudta soha megszokni az ott uralkodó viszonyokat, ezért ő is elzüllött⁹, akárcsak a település lakói. Nős ember, három gyermek apja. Ő a perspektíva nélkül maradt értelmiségi. Taposómalomként végzi hivatását, és egyáltalán nem biztos benne, hogy jó, amit tesz¹⁰.

Irma, a naphosszat kompótot hordó szomszédasszony, aki szemellenzősen szerel-

⁵ „(...) álmai voltak akkoriban. Elhitte az öregnek, hogy meg fognak gazdagodni a bányából. Mindent elhitt neki. Dolgozott éjjel-nappal, mert a pénzből gyógyfürdőt akart itten kiépíteni. Hogy jöjjenek a turisták, s legyen munkája mindenkinek. Aztán most nincsen semmije. Ledolgozott húsz évet a semmiért”. In: *Látó*, 2011/8–9. szám, 18. o.

⁶ „Nem vagyok én örökösen ennyire rosszkedvű. Apám két év óta csak fekszik meg parancsolgat, hozzám vagyok láncolva, magányos vagyok, nincsen munkám, nincsen pénzem, nincsen saját életem, de egyébiránt felvet a jókedv. Ehelyt cigánykerekeztem örömben, ni, mielőtt jöttél volna”. In: *Látó*, 2011/8–9. szám, 8. o.

⁷ Iván valódi oblomovi figura, mint ahogy Mihály is. Életüket elléngik, a valódi szerelmet elszalasztják, csak az időt ütik agyon.

⁸ „Szép lány, feltűnően ki van öltözve, de a '80-as évekbeli divat szerint” (szerzői instrukció). In: *Látó*, 2011/8–9. szám, 10. o.

⁹ „Lehet, hogy álmodoztam, mikor erre a rohadt bányatelepre jöttem, sőt egészen biztos, hogy álmodoztam. Egy szerencsétlen holdkóros voltam, akinek fogalma sincsen semmiről. És most azt kívánom, bárcsak tovább aludhattam volna. Csak a pálinka maradt, ami néhanapján álmodozóvá tesz”. I. m. 12. o.

¹⁰ „Tudjátok... az utóbbi napokban egyfolytában az járt a fejemben, hogy milyen döntéseket hoztam (...) Ki tudja megmondani, melyik a jó, s melyik a rossz döntés?” In: *Látó*, 2011/8–9. szám, 24–25. o.

mes Ivánba. Beteg férjével, Illéssel jó anyagi körülmények között él, de minden vágya, hogy Ivánnal köthesse össze az életét, ezért hevesen várja férje halálát. Szinte betegesen vonzódik Ivánhoz, mindennap többször is átlátogat hozzájuk azzal az ürüggyel, hogy kompótot visz Iván beteg apjának, de tekintetével és szavaival csak Ivánt keresi. Illés, a férje, talán az egyetlen „normális” életvitelű ember a településen, azonban halálos beteg, rákos. Ő kezdetben a jóindulatú idióta benyomását kelti, aki az idegeire megy mindenkinek – amolyan švejki típus. Ráadásul ő a hírvívő is, átfogóan szemléli a történéseket, és azokat szentenciákkal nyomatékosítja¹¹. Később, öngyilkossága után derül ki róla, hogy önzetlen, jólelkű ember volt, aki feleségén kívül groteszk módon még Ivánon is segíteni próbált.

A szereplők közötti viszonyok igencsak sajátosak. Iván szereti a féltestvérét, és a közöttük lejátszódó kis epizódból kitűnik, hogy képes lenne vele vérfertőző viszonyt kezdeményezni, amitől talán Ilnka sem idegenkedne. Ilnka ráadásul az orvosnak is felkínálkozik, hiába, hogy az nő ember. Irma, a szomszédasszony Ivánba szerelmes, és bármire képes lenne, hogy az Iváné legyen. Később kiderül, hogy Iván is vonzódik Irma iránt, de nem akarja feldőlni a házasságukat, ezért elidegeníti, elűzi magától a nőt¹². A két nő, Irma és Ilnka, látható módon rivalizál egymással, küzdenek Ivánért. Titokban az orvos is szereti Ilnkát, ezt a darab vége felé el is mondja Ivánnak¹³, akinek már tudomása van a vonzalomról – mindenki előtt köztudott az orvos vonzódása Iván hűgához¹⁴.

A szexualitás rendszerint át- meg átszövi a *Bányavirág*ot. Iván és Ilnka beszélgetése is eléggé fura módon túlfűtött, később Ilnka felkínálja magát Mihálynak, Irma, a szomszédasszony is kifejezésre juttatja az Iván iránti vágyát. A két nő közötti versengés is szexuális töltetű, küzdenek a férfiert. Ezen kívül, amint már említettük, rengeteg az obszcén, szexuális jellegű megnyilatkozás különösen Iván részéről. Minden regiszter jelen van tehát: a finomabb erotikától a durva, trágár megnyilatkozásokig.

A *Bányavirág* című darabban főképp a belső, lelki tartalmak alakulása a tét. Külső

¹¹ „Ahogy nagyanyám mondta mindig, mikor ment hátra a budira: ha egyszer sietni kell, hát sietni kell.” I.m. 8. o.; „Ahogy nagyanyám mondta mindig, mikor jött vissza a budiról: ami megtörtént, megtörtént.” I.m. 9. o.; „Ahogy nagyapám mondta mindig: járnék én templomba, de mit csináljak, ha nem esik útba a ház s a kocsmá között?” I.m. 16. o.

¹² „Utálok a kompótot. Apám is utálja. Ezért szoktam belétönni. Lehet, hogy eddig másképpen gondoltad, de ebben a házban nem lát téged szívesen senki. Legfőképpen én nem. Érted-e?” I.m. 21. o.

¹³ „Ha nem lennék megnősülve, s nem volna három gyermekem, én nagyon közel állnék hozzá, hogy megkérjem az Ilnka kezét.” I.m. 28. o.

¹⁴ „Attól, hogy nem mondtad senkinek, még nagyon nyilvánvaló volt ez mindenki előtt. Pláne, hogy a fél község közel állt hozzá, hogy megkérje Ilnka kezét. Vagy inkább a fél megye, hogy pontosabb legyek. Még én is megkértem volna a kezét, ha nem lenne a testvérem. Ilyen balfasz titkaid vannak neked.” I.m. 28. o.

cselekmény kevés van, egy statikus falusi életkép körvonalait rajzolta meg a szerző. Ezt az alapszituációt mozgatják a fordulatok. Az öt szereplő verbális konfliktusaira épül a mű. A két testvér, Iván és Ilonka apjuk halálára várnak, miközben a három másik ember, Irma és Illés, a szomszéd házaspár és Mihály, az orvos meglátogatja őket. Az orvos megvizsgálja a beteget, nyugtatókat ad neki, és beszámol a haldokló állapotáról Ivánnak. Közben megjelenik Irma, a szomszédasszony, aki aznap is kompótot hoz a haldoklónak, és később a férje, Illés, aki rövidebb-hosszabb beszélgetésekbe bocsátkozik a háziakkal. Az Iván és az orvos, valamint az Iván és Ilonka között zajló dialógusokból derül ki, hogy az elhagyatott bányásztelepülésen óriási a munkanélküliség (gyakorlatilag nem dolgozik senki), és ebből kifolyólag majdnem mindenki az alkoholizmusba vagy az öngyilkosságba menekül. Reménytelen hely ez a község, az ott lakóknak már indulásból semmi esélyük egy normális életre. Kiderül, hogy Iván édesanyja és húgának férje is felakasztotta magát. A bányász, aminek Iván apja volt a vezetője, tönkrement, bebukott, és így munka nélkül maradt mindenki a helységben.

Az első nagyobb fordulatot a darab cselekményében az hozza, hogy Mihály, az orvos ismerteti az ügyvédtől érkező levél tartalmát, tudniillik azt, hogy az apa nem szándékoszik semmit a gyermekeire hagyni, hanem az egyházat tenné meg örökösének. Ez Ivánt és Ilonkát is feldúlja. Iván, ha képes lenne rá, megölné az öreget. Azonban erkölcsileg nem süllyedt olyan mélyre, hogy apagyilkosságot tudjon elkövetni, annak ellenére, hogy kísérletet tesz rá.

A következő fordulatot Illés öngyilkossága (felakasztja magát, és búcsúlevelet hagy hátra, amelyben áldását adja Irma és Iván egybekelésére), valamint az ezt követő temetés szolgáltatja. A temetés után mindkét nő, Ilonka és Irma is végleg elhagyja a települést. Ők képesek megtenni ezt a lépést, különösen, hogy kiderül: nincs, akiért/amiért a községben maradjanak. Iván és Mihály maradnak: számukra minden marad a régiiben.

A darabban feleselős párbeszéd, humoros, groteszk, néhol bizarr¹⁵ szövegek váltják egymást (folytatódó erdélyi hagyomány), de a szereplők nyelvezete mára már obszcén lett, szókimondó. Trágár szavak¹⁶, mondatok¹⁷, durva, morbid viccelődés¹⁸ váltakoznak

¹⁵ „Mikor voltál utoljára olyan temetésen, amikor valaki természetes halállal halt meg, példának okáért fejbe vágják egy fejszével?” I. m. 10. o., et al.

¹⁶ „Faszt változtam”, „seggbedugott merőkanál” I. m. 6. o., et al.

¹⁷ „De legyél szíves bocsátkozzál becslésekbe, ha nem akarod, hogy a fejedden vesszen kárba ez az üveg pálinka, széttörés segítségével” I. m., 6. o.; „Kurva szar becsléseid vannak. Meteorológusnak kellett volna menjél, nem doktornak”. I. m. u.o., et al.

¹⁸ „Nem-e mondtad nekem hangosan ordibálva a tegnap a kocsmában Szász Jani előtt, meg Puskás Misi előtt, meg a félesztű Sánta Feri előtt, meg a plébános előtt, meg a plébános szeretője előtt, hogy ledugsz a torkomon egy láncfűrész, és a nyelvemet használod indítózsínórnak hozzá?” I. m. 7. o., et al.

sajátságos székelly humorral¹⁹. Különösen Iván esetében igaz ez, a durvaság, az obszcenitás megjeleníti a benne dúló belső zűrzavart. Az értékrend felborult, a nők nyíltan felkínálják magukat, Iván halálba akarja „gondozni”, kezeltetni az apját. Az orvos nem biztos benne, hogy van-e értelme a munkájának, hivatásának, hiszen a településen minden a visszájára fordul²⁰. A dráma szövege valósággal tobzódik a sokféle kifejezésformától, az alpári közönségességtől a hiperrealista szövegekig találunk regisztereket. A valóság itt csak keserű humorral viselhető el, állandó maró gúnyolódással, bizarr tréfálkozással. A szereplők párbeszédeiben szerepe van az időjárásról szóló beszédpaneleknek. Egyrészt kommunikációs pótlékként szolgálnak az ilyenféle mondatok, másrészt azért is jók, hogy a szereplők kipuhatolják egymás érzelmeit, kedélyét²¹.

A magyarországi mesterséges Erdély-mítosz is lelepleződik, amit a tévések látnak és láttatni akarnak, egészen más, mint amit a község lakói mindennapjaikban megélnék.

A dráma záróaktusa Iván nagymonológja, sommázó monológ, kvintesszenciája a darabnak. Ez a szöveg nem csupán demitizál, hanem dekonstruálja az Erdélyről alkotott egyszerre délibábos és fesztív, negédes és tradícióközpontú²² diskurzusokat. Hiperrealizmusa szembemegy a rusztikus, „ez a hely tiszta” eszményítéssel, hiszen mára az erdők jelentős hányadát ellopták – jórészt köztisztviselőink segédletével –, a munkanélküliség majdhogynem kötelezően alkoholizmusba kergeti az embereket, és ez csupán az első lépés a kötél beszerzésének folyamatában.

Székelly harisnyában és a féltestvére által vásárolt, több mérettel kisebb pulóverben ül a kamera elé Iván. A rongyos harisnyában és a szűk pulóverben groteszk látványt nyújtó főhős alakja beszédesebb minden szónál. Nyilatkozatának tézismondata:

¹⁹ „Igen, bejöhetsz, szomszéd. Fáj-e a kezed a sok kopogtatástól?”; „Igazán nem láttál egy felhőt se az égen? Biztos vagy-e benne száz százalékosan? Úgy vélem, meg kéne nézzed még egyszer, hogy csakugyan nincsen-e véletlenül mégis bár egy fél felhő valamerre az utca másik végében!” I. m. 8. o., et al.

²⁰ „Amikor én azt mondtam nektek, hogy elköltözök innen, azt nem úgy gondoltam. Hanem úgy gondoltam, hogy örökre. Fogok egy kötelet, kísétálok vele az erdőre, s avval elköltözök a világból. Így illeszkedek bele én legjobban ebbe a nyavalyás faluba. Községbe. El voltam határozva egyszóval. (...) Tudod-e, miért gondoltam meg magamat mégis? Elmondom. Illés miatt gondoltam meg magamat. (...) Én éppenséggel azoknak ártottam volna a legtöbbet, akiket szeretek. A feleségem s a gyermekeim szívta volna leginkább az én elmenetelemmel. Pénz nélkül, semmi nélkül maradtak volna. Az önzésem miatt. Amiatt, mert belefáradtam a hajszába, s abba, hogy egy normális életre vágyjak. De tudd meg, Iván, nincsen olyan, hogy normális élet. Hiszed-e, hogy nincsen? Csak élet van.” I. m. 29–30. o.

²¹ „Nagyon szép ma az idő. Kellemes ez a kis szél. Nem láttam egy felhőt se az égen”. I. m. 8. o.; „Szervusz, Ilonka, szép ma az idő”. I. m. 10. o.; „Nincs olyan hűvös, mint tegnap. Azt hiszem, egyre melegebb lesz”. I. m. 19. o.

²² „Az egyetlen hagyomány, amit őrizünk itten az, hogy békaszárrá isszuk magunkat, egymás torkának ugrunk, s aztán kimegyünk az erdőre fát lopni. Ez a mi kurva nagy hagyományunk” – mondja Iván Illésnek. I. m. 10. o.

„Élünk. Igen, éldegélünk. Éldegélünk, dolgozunk, és őrizzük a hagyományokat” (30. o.). A pszeudoidilli képet festő Ivánt az öngyilkossági ráta felől kérdezik, mire ő „talpraesett székelyként” meg is felel: „Panaszkodni nem szoktunk, élünk, ahogy tudunk, éldegélünk, élünk, éldegélünk” (I. m. u.o.). A kegyelemdőfést Tamás Gábor Svédországba emigrált dalszerző-énekes is megkapja, a szerző maró gúnnyal utasítja el a *Gyere velem a Hargitára* hazug patetizmusát. Iván látszólag összefüggéstelenül hadarja el azt az informatív jellegű litániát, amit a tévések hallani akarnak. A nagymonológ végén a leplek lehullnak, kifakadása helyére teszi az addig elmondottak igazságtartalmát: „Jó itt élni, mert vannak ezek a gyönyörű hegyek, s a fenyvesek, s az a kicsi szar csermely is olyan szépen csobog, mint egy patak. Kivéve télen, amikor be van fagyva. Akkor is csobog, csak nem hallatszük. Itt minden olyan szép, mint egy álom. Mint egy álom. Ebben élünk mi benne. Igen. Ebben” (I. m. 30. o.). A zárómondat döbbenetes csattanó is egyben, a Circumdederunt lezárult, minden elvégeztetett.

A *Bányavirág* című egyfelvonásos csupán a kezdet, a *Bányavakság* és a *Bányavíz* már jóval fokozottabban tárgyalja az emberi gyarlóságok egész tárházát.

Bibliográfia

SZÉKELY Csaba: *Bányavirág*. In: *Látó*, Marosvásárhely, 2011. augusztus–szeptember.

SZÉKELY Csaba: *Bányavakság*. Kézirat.

SZÉKELY Csaba: *Bányavíz*. Kézirat.

KOVÁCS Dezső: *Az önpusztítás stációi*. In: <http://www.revizoronline.com/article.php?id=3882>

LÁZÁR Emese: *Visítva röhögni a székely akasztófán*. In: <http://uh.ro/kultura/szinhez/11467-visitva-rohogni-a-szekely-akasztofan>

LÁZÁR Emese – PÁL Edit Éva: *Poezist farag a káromkodásból*. In: <http://uh.ro/kultura/szinhez/11511-poezist>

„*Mások véleményétől függök*” – Székely Csaba drámaíró mesélt. Interjú Kisvárdán.

In: <http://szinhaz.hu/interjuk/46845-masok-velemenyetol-fuggok-szekely-csaba-dramairo-meselt>

NAGY Botond: *Elborult crescendo*. In: *Helikon*, Kolozsvár, 2011. 21. (587.) szám.

NAGY Gabriella: *Székely Csaba: A boldogság elutazott erről a vidékről*. In: http://www.litera.hu/hirek/szekely_csaba_a_boldogsag_elutazott_erről_a_vidékrol

PAPP Attila Zsolt: *„Ne maradjunk semlegesek a színpadi történésekkel szemben” - Beszélgetés Székely Csaba íróval, drámaíróval*. In: http://www.helikon.ro/index.php?m_r=3024

„*Rettegek az unalmas drámáktól*”. In: http://erdelyiportal.ro/print.php?type=A&item_id=570

STOICA, Oana: *„Mă interesează mai mult natura umană decât natura evenimentelor”*

- interviu cu Székely Csaba. In: <http://dilemaveche.ro/sectiune/dileme-line/articol/ma-intereseaza-mai-mult-natura-umana-decit-natura-evenimentelor>
- SZÉKELY Csaba: „*Van egy közös cél*”. Interjú a fidelio.hu-n a marosvásárhelyi szerzővel. In: http://fidelio.hu/szinhez/interju/szekely_csaba_van_egy_kozos_cel
- Székely Csaba nyerte a BBC Imison-díját*. In: <http://www.litera.hu/hirek/szekely-csaba-nyerte-a-bbc-imison-dijat>
- SZÉKELY Csaba: *Ízlik a banán, elvtársak? Szóval el akarom kezdeni* (1.). In: <http://szekely.transindex.ro/?cikk=406>
- SZÉKELY Csaba: *Ízlik a banán, elvtársak? Szerintem a legfinomabb* (2.). In: <http://szekely.transindex.ro/?cikk=408&nyomtat=1>
- SZÉKELY Csaba: *Ízlik a banán, elvtársak? Ami a vízszelőt illeti* (3.). In: <http://szekely.transindex.ro/?cikk=416>
- TAMÁS István: *Bányavirág-sikersorozat*. In: <http://vasarhely.ro/kozter/banyavirag-sikersorozat>
- ZSEDÉNYI Balázs: *Közös többszörös*. In: <http://7ora7.hu/programok/banyavirag-2/nezopont>

Burján Emil

Pársorosok

két óraketyegés között
a csend önnön szívébe dőf
ezt gyógyítják a ritmusok
melyekben dallam kavarog
tökéletes harmóniák
pillérei a némaság

*

aludnék ám csöpög a csap
kis hangjegyek illannak el
üvegcsend kövei alatt
a semmi súlya énekel
látóhatárt itatva fel

*

Téged idéz egy hópihe
bár nem gondolok semmire
átolvad hunyt pillám mögé
és gyászomat enyhítené

*

foton fotonnal összeforr
elpárolog a lélek is ha fénylik
öröklétünk gyújtózsínór
a semmitől a megsemmisülésig

*

ha majd saját csendem leszek
mérhetetlen csillagterek
sorsára bízom lelkemet

*

tonnányi csendbe szívritmust dobolj
így morzéz őshomályba fénysikoly
a létezők magánya leng körül
magadat gondolod akár az úr

*

(időmmel is) annyira
kicsi vagyok – amilyen
nagy a Világegyetem
átmérője (és kora)

Lakatos Mihály

„S ki tudná megmondani: szíve volt-e nemesebb, vagy véralkata iszonyúbb?”

(Kemény Zsigmond: *A két Wesselényi Miklós*)

Utószó Nyíró József A sibói bölény című regényéhez

És most, hogy a „sibói bölény” alias báró Wesselényi Miklós „peripetiájának”, kalandos élettörténetének a végére jutottunk, érdemes egy pillantást vetnünk az 1928-ban megjelenő Nyíró-regény kontextusára is: miért fog Nyíró első és kiváló novelláskötete, a *Jézusfaragó ember* után történelmi regény írásába, tapasztalhatók-e a kortársak részéről hasonló törekvések, mivégre jelenik meg a kolerikus vérmérsékletű báró, mint regényhős a két világháború közötti Erdély irodalmában, miért nyúl a katolikus Nyíró éppen a „nyakas kálvinistaként” számon tartott id. Wesselényi élettörténetéhez, egyáltalán: miért éppen II. József korára esett a választása, illetve hogyan fogadta a kortárs kritika és az olvasóközönség a regényt?

A háttér (szükségszerűen elnagyolt) felrajzolásához vissza kell kanyarodnunk egy évtizeddel korábbi időponthoz, mégpedig 1918. december 1-jéhez, amikor az erdélyi románság a Gyulafehérvárott megtartott nagygyűlésén Erdély Romániához való csatolása mellett döntött, s amely döntést végül a háborúban győztes nagyhatalmak – nem törődve a magyarság (a rá gyakran jellemző megkésettiséggel) huszonnégy nappal később Kolozsvárott megtartott nagygyűlésének akaratával, mely viszont a történelmi Magyarország területének oszlatlansága mellett tett hitet – a trianoni békediktátummal szentesítettek, egyben „megajándékozva” a magyarságot a szomorúan alliteráló „trianoni trauma” elnevezésű pszichés jelenséggel.

A '18-as összeomlás katartikus erejűnek bizonyult olyan értelemben, hogy a kényszerűen autonóm nemzettestrésszé vált erdélyi magyarságot gyökeresen új követelményrendszer elé állította az élet minden területén. A kezdeti bénultságból egy, a harmincas évei végén járó, Kós Károly nevű fiatal építész-tollforgató ocsúdott elsőként, aki rádöbbenve arra, hogy a bezárkózás, a passzivitás akár a nemzetrészt teljes elsorvadásához is vezethet, 1920-ban közzétette (Paál Árpáddal és Zágoni Istvánnal közösen megalkotott) *Kiáltó Szó* című megrázó erejű röpiratát. Kós röpiratában nemcsak a valóságra akarja ráébreszteni sorstársait, hanem a jövőbe néző programot is ad. „*De tudom: talpra kell állanunk mégis. De tudom:*

újra kell kezdenünk az izzadságos, nehéz munkát. Tudom: vágni fogjuk kemény, vad sziklába az utat, melyen egy kemény, régi nép lép majd velünk és utánunk újra csak felfelé” – írja, és szinte aforizmaszerűen foglalja össze a közös célt: „Dolgozunk kell, ha élni akarunk, és akarunk élni, tehát dolgozni fogunk.”

Már ekkor megveti annak az ideológiának az alapjait, amelynek jegyében – véleménye szerint – az erdélyi magyarságnak be kell rendeznie jövődöbéli új életét, és amely *transzszilvanizmus* néven fog bevonulni az irodalomtörténetbe. A transzszilvanizmus, mint – igaz: pontosan soha nem definiált – ideológia arra épít, ami az erdélyi népek múltjában közös, ami az elmúlt évszázadokban lehetővé tette, és a jövőben is azzá teheti az együttélést: a megbékélésre, a kölcsönös toleranciára, a közös történelem harmonikus pillanatainak a hangsúlyozására, egymás kultúrájának megismerésére, egyfajta *erdélyiség-tudat* kialakítására.

Kós igen sok szempontból vitatható, de kétségkívül nemes kezdeményezése, az ún. *erdélyi gondolat* (a transzszilvanizmus eszmei tartalma) mögé aztán a későbbiekben felsorakozik az erdélyi magyar értelmiség, az íróársadalom színe-java, de a másik két nemzet tagjai, a románok és a szászok, akikkel az eszményi együttélést meg kellene valósítani, igencsak közömbösen, ridegen vagy elutasítóan viszonyulnak hozzá. A románok szempontjából ez némiképp érthető, hiszen a transzszilvanizmus bármennyire is a közös teljesítményekre vagy a közös szenvedésre helyezi a hangsúlyt (nem kismértékben megszépítve a múltat), végső soron mégiscsak valamiféle autonóm, az együtt élő nemzetek önrendelkezésén alapuló Erdély vízióját festi fel, ami igen élesen ütközik a fiatal nagyromán nemzetállam megszilárdításán munkálkodó román értelmiség saját maga alkotta jövőképevel. Szász részről Heinrich Zillich, a *Klingsor* című folyóirat főszerkesztője mutat kezdetben némi érdeklődést az ügy iránt, de később – és főként a birodalmi nagynémet eszme térhódításával – ezek a kapcsolatok is elsorvadnak. Így végül a transzszilvanizmus sajátosan erdélyi magyar ideológia maradt, arra azonban mindenképp alkalmasnak bizonyult, hogy öntudatra nevelje az erdélyi magyarságot és humanista (s ezáltal vállalható és védhető) alapokra helyezze az asszimilációt elutasító kisebbségi törekvéseket.

Kós és harcostársai, a csodálatos módon röpké tíz év alatt felnőtt erdélyi magyar irodalom képviselői, (Áprily Lajos, Bánffy Miklós, Gulácsy Irén, Makkai Sándor, Molter Károly, Nyíró József, Reményik Sándor, Szántó György, Szentimrei Jenő, Tabéry Géza, Tamási Áron, Tompa László, és a sor még hosszan folytatható lenne) a meghirdetett programhoz híven, elszánt munkálkodásba kezdtek, hogy az általuk megálmodott erdélyiségbe az irodalom felől leheljenek életet. Ez pedig óhatatlanul magával hozta a történelmi regények újabb feléledésének időszakát. A történelmi regények – a mindenkor olvasói igénynek köszönhetően – igazából soha nem mennek ki divatból. A közel- vagy a távoli múlt történeteinek regé-

nyes feldolgozása – még napjaink multimedializált világában is, gondoljunk csak a *A rózsza neve* vagy a *Jadviga párnája* elsőprő sikerére! – mindig is széles olvasótáborot tart és tartott a bűvkörében. Mindössze annyi történik, hogy bizonyos korokban több reflektorfény esik rájuk, máskor kevesebb. A történelmi regény, éppen közkedveltsége okán, értő tollforgató kezében igen hatékony „fegyver” tud lenni: nemcsak letűnt korok eseményeinek szórakoztató elregelésére, de különféle ideológiák közvetítésére, azok hatásának megsokszorozására is alkalmas. Az éppen aktuális szerző ügyességén és tehetségén múlik, hogy mennyire lóg ki a lóláb belőle. (Némely esetben annyira, hogy egyenesen belevágtat a hiteltelenségbe.) Nem véletlen, hogy Szekfű Gyula már idejekorán (1930-ban) felhívta Kós és „az új Erdély több neves írója” figyelmét a Kuncz Aladár szerkesztette *Erdélyi Helikon*-ban arra, hogy a szerző ne akarja mindenáron „*saját kora és egyénisége eszményeit (...) előhívni a múlt sötétjéből*”, illetve, hogy az inkriminált regényekből „*szociális érzéseket igen, de történetet nem lehet tanulni*.” Ettől eltekintve, a két világháború közötti két évtizedben Erdélyben olyan történelmi regények egész sora látott napvilágot, amelyek – ideológia ide, történelmi hűség oda – napjainkig igen magas példányszámban több kiadást is megérttek, ergo: elmondhatjuk, hogy népszerűségüknél és esztétikai értékeiknél fogva fényesen kiállták az idő próbáját. Többségüknek a Kádár Imre, Kós Károly, Ligeti Ernő, Nyíró József, Paál Árpád és Zágony István által alapított *Erdélyi Szépművéses Céh* volt az első kiadója. Íme, néhány, bizonyára a kedves Olvasó előtt sem ismeretlen szerző és cím: Kós Károly – *Varjú-nemzetség* (1925), Makkai Sándor – *Ördögsekér* (1925), Tabéry Géza – *Vértorony* (1928), Kós Károly – *Az országépítő* (1934), Makkai Sándor – *Táltoskirály* (1934), Bánffy Miklós – *Erdélyi történet. A fali írás első szava: Megszámálmáltattál* (1934) stb. Ide számíthatjuk Gulácsy Irénnek a mohácsi csata körüli évtizedek Magyarországát életre keltő *Fekete vőlegények* (1927) című regényét is, amely Budapesten jelent meg ugyan, de az író nő tagja volt az erdélyi írók helikoni közösségének.

E sorban a helye tehát *A sibói bölénynek*, amely többszörösen magán viseli a transzszilvanista szellemi irányzat jegyeit: főhőse egy XVIII. századi erdélyi báró, ki szűkebb régiójáért él-hal, II. József korát Erdély szemszögéből nézve festi fel, folyamatosan hangsúlyozza Erdély mint önálló közigazgatási és földrajzi egység („Erdélyország”), különálló voltát, a szembenálló felek küzdelmének a tétje pedig mi más is lehetne, mint Erdély sorsa... Élünk azonban a gyanúperrel, hogy mindezen túl valamiféle jóleső nosztalgikus érzést is jelentett azokról az ex ante időkről írni, amikor Erdély (bármily megkülönböztető jegyekkel is bírt) még a magyar államalakulat része volt, amikor ha császári megbízásból is, de magyar főuraktól, tisztségviselőktől függött az országrész sorsa. Arról nem is szólva, hogy mindezen regények közvetve ugyan, de azt bizonyították, hogy Erdély története a magyar történelem szerves része. Az éber eszű, arra fogékony olvasó azt is *A sibói bölény*

kódolt üzenetének tarthatta és erőt meríthetett belőle, hogy lám, voltak még idők, amikor az országész idegen elnyomás alatt sínylődött, népét idegen hatalom próbálta megfosztani önazonosságától, hagyományaitól és nyelvétől, néha pusztá lététől is, de íme, azt is túlélte, miért halna bele éppen a mostaniba?! Ha semmi más erőnye nem lenne, csupán e küldetése, akkor is illő tisztelettel vehetnénk kézbe. De erről szó sincs.

Nyíró Józsefnek azonban nem volt szerencséje a kritikusokkal. A Wesselényi-regényről szólva a kritika álláspontja a kétarcú „igen, de”. Nyíró kortársa és barátja, a prózaíró Ligeti Ernő írja a *Korunk* 1929. májusi számában: „*A regénynek azok a részletei, amelyben ismét (ti. akárcsak a Jézusfaragó ember novelláiban, L. M.) a föld ölelkezik csilagokkal, felejtethetlenség, őserő robbantotta ki őket magukból. A sziklák, búzavetés és a fák formanyelvét átveszik a regény hősei, a legendás Wesselényi, Haller grófnő, Cserey Ilona, József császár, az ősz kalvinista pap, akik mind egy felfokozott, nyirői nyelven szólnak hozzánk. E regény tulajdonképpen az elemek harca, a jó küzdelme a rosszal, Ormuzd küzdelme Arimannal, Erőszak birkózik a joggal, igazságtalanság igazsággal, egy nép lelke a fenyegető viharral. Ha őszinte akarok lenni: én ezt a történelem szemléleti módszert csak részben tudnám a magamévá tenni.*” Ligeti abban téved, hogy ez nem történelemszemléleti, hanem alkotói módszer, amelynek köszönhetően a nyers történelmi anyag az írói tehetség, a stílus, az érzelmek és gondolatok műhelyében átlényegül regénnyé. *A sibói bölény* pedig jellegzetes Nyíró-regény. Ugyanez a téma nyilván másként kerülne ki Ligeti műhelyéből, de az már egy Ligeti-regény lenne. Hivatkozott kritikájában néhány bekezdéssel korábban maga Ligeti írja: „*Nyíró természetlátása misztikus, nem szilárd halmazállapotú, mint amilyen a világ volt azokban a napokban, amikor az Ur megteremte. Ez a hegyek világa, a tető fensége, az erdők áthatatlansága, a szakadékok között eltűnő vizeknek zengő játéka: székely világ. Szent zürzavar, amely ép úgy rátapad a Nyírónek és nem egyszer a vele kongeniális Tamási Áronnak, mint az első balladaszerzőknek a nyelvére.*” És itt rátapint a lényegre: Nyíró nem realisztikus, elemző, józanul mérlegelő, akár tankönyvként is forgatható művet akart létrehozni, alkatától ez idegen is lenne. Nyíró érzelmi síkon közelíti meg a témát és érzelmeket akar kiváltani. *A sibói bölény* igazi műfaja: balladisztikus regény. Túl sok tényanyagot tartalmaz ahhoz, hogy pusztá ballada maradjon, és túl sok lírát ahhoz, hogy pusztá regény legyen. Nyíró a műfaji keretet már az első lapon felvázolja, s ezt következetesen végigviszi a regény záró mondatáig. Ráadásul úgy, hogy ez teljes összhangban van a választott főhős temperamentumával, jellemével.

Még a Ligetiénél is igaztalanabb Sárközi Györgynek a *Nyugatban* (1929) megjelent kritikája, melyben többek közt azt veti Nyíró szemére: „*Ha a verstől azt kívánjuk, hogy ne legyen prózai, a prózától is megkövetelhetjük, hogy ne legyen*

ilyen mértéktelenül költői. Félre ne értessem: nem lompos, pongyola, laposan közvetlen mondatokat reklamálok! Csak a retorika túltengése ellen emelek szót, amely szétmálasztja a szavak anyagiasságát és a valószerűtlenség ködébe fullasztja a leg-egyszerűbb tényeket is. Egyrészt: a verstől nem azt várjuk el, hogy ne legyen prózai, hanem azt, hogy vers legyen, a prózától pedig azt, hogy próza. Az említett műfajok nem túriak az efféle merev distinkciókat, arról nem is szólva, hogy a „mértéktelenül költői” mibenlétét is elég nehéz lenne meghatározni, ha egyáltalán. Persze, értjük mi, hogy mire gondol az ítéscs, mi az, ami zavarja: a szöveg erőteljes patetikussága. Annak ellenére, hogy magunk is elismerjük: néhol a pátoz még az adott műfaj keretein belül is átlépi azt a határt, ameddig az olvasó azonosulni tud vele, a regény egészének minősítésekor mégsem ezt tartjuk vezérfonálnak. A szóban forgó kritikából pedig inkább azt a következtetést vonjuk le, hogy a mű nem találkozott a Sárközy által felállított prekonceptióval, ő maga pedig bírálatában nem volt képes túllépni e prekonceptió határait. Ugyanis teljesen más élményekben van része az olvasónak, ha megcsontosodott elvárások nélkül veszi kézbe a művet, s hagyja magát sodortatni a megzabolázatlan hegyi patakhoz hasonlatos nyírói szövegfolyammal. Kétségtelen, hogy a megtapasztalt esztétikai, szellemi és lelki élmények olyan nyomot hagynak lelkivilágában, amelyek – ha a későbbiekben is, a tudatalattiján keresztül is, de – befolyásolni fogják történelem- és élepszemléletét.

Ami főhősünket, id. Wesselényi Miklóst (szül. Zsibón 1750. december 11-én, megh. u.o. 1809. október 25-én) illeti, őt nemcsak temperamentuma, de élet-története is ideális regényhőssé teszi. Kortársai szerint erős testalkatát apjától, Wesselényi Istvántól, míg heves, parancsoló természetét anyjától, vargyasi Dániel Polixena bárónőtől örökölte. Bár voltak nevelői, az ő munkálkodásuk gyümölcse nehezen volt kimutatható a fiú tetteiben. Zsenge ifjú korától katonáskodásra adja a fejét, s hamarosan híres vívóként és „szép férfiúként” válik ismertté. E két különös ismertetőjegyből is gondolhatja a kedves Olvasó, hogy huszárcapitány-nyá előléptetett hősünknek olyan kalandok jutottak osztályrészül, amelyenkről nem szívesen olvasgat a napi jelentésekben a morcosan reggeliző ezredparancsnok. Így aztán rövidesen meg kell válnia a hadseregtől. És ha már így adódott, hogy kénytelen visszavonulni zsibói magányába, hát elragadja a szebeni zárdából a tudomása szerint akarata ellenére áhítatos életre szánt Cserey Helénát, aki az elkövetkező három évtizedben a feleség, a ráció és a védangyal szerepét tölti be egy személyben mellette. Ami rá is fér, mert hazaköltözése napjától Zsibóra olyasféle átok telepedik, amit a kínaiak valahogy így fogalmaznak meg: „Azt kívánom, érdekes életet élj.” A szeszélyes háziúr érzelmkitörései, vadászatai, féktelen mulatozásai a kívánatosnál nagyobb mértékben gondoskodnak erről. És hogy a rosszízű pletykáknak lehetett is alapja, jól mutatja, hogy Kemény Zsigmond *A két Wesselényi* című kitűnő esszéjében a rá jellemző szellemességgel így ír erről:

„Magok a vendégek is érezték, hogy midőn a zsibói uradalom körébe léptek, inkább vannak a véletlen kezében, mint azelőtt voltak.” S ami az egészben a legcsodálatosabb (és ijesztőbb is egyben), hogy mindezt teljesen józan fővel műveli, hiszen amiként Kemény is megjegyzi hivatkozott esszéjében: „a szesz italoktól irtózott, s csak vére által izgattatott...” Aztán szinte szükségszerűen jön el a pillanat, akár csak Don Quijote vagy gróf Pongrácz István esetében, amikor e tévedésből rossz századba született, sűrűvérű, ösztönöktől és indulatoktól vezérelt férfiú hadra kél. A csehovi megállapítás, miszerint a színművekben az első jelenetben a falon lógó puskának az utolsó jelenetben el kell sülnie, hősünk életében is tökéletesen érvényesül. Hiszen Zsibóra költözése óta „fegyverzett cselédek jártak az udvaron föl s alá”, „a rozsdás családágyuk előhozattak” – írja Kemény. Márpedig e „hadi arzenál” mit sem ér, ha „élesben” nem lehet kipróbálni. Ehhez pedig éppen kéznél van a szomszéd gorbói vár ura, a császárhű gróf Haller János, aki „épen ellentéte a zsibói bárónak, ki köpczös férfi, zavargó szomszéd és szélső patriota volt” (Kemény). Nyíró ügyes, vérbeli írói kézzel szövi be kettejük közé a kortársak szerint is megkapó szépségű Nemes Zsuzsa grófnő alakját, aki nemcsak a gorbói vár, hanem a báró szívének is (igaz: nem hivatalos) úrnője. Bár az ostrom sikerrel jár, ezzel Wesselényi – mint később számára is kiderül – nem a gorbói várat „veszi be”, hanem egy másikat, minek neve: Kufstein. Olyannyira, hogy az a vár aztán négy kerek esztendeig ki sem ereszti magából. Mert a felvilágosult, modernizáló terveket dédelgető II. Józsefnek ekkorra elege lesz az erdélyi „csendháborító” bárócskából, és pár évre „kivonja forgalomból”.

Nyíró nagyszerűen rajzolja meg a regényben az éles elméjű, felvilágosult uralkodó portréját, aki mintegy ellen-Faustként örökké a jóra tör, és örökké rosszat művel. Legalábbis kortársai így látják. Akárcsak regénybeli ellenfele, Wesselényi, ő is rossz századba született bele, csak hogy míg ez előbbi lekéste, a császár megelőzte a korát. Ezért Wesselényinek Kufstein, míg II. Józsefnek a meg nem értés, a magány börtöne jut osztályrészül.

Kettejük közéleti pályája ellentétes ívet jár be: II. József a boldog cselekvési láztól, a mindent átformálás, jobbá tevés messianisztikus örömmámorától jut el a teljes csalódásig és megcsömörlésig, míg Wesselényi (talán a kufsteini évek hatására is) az öncélú és bonvivános katonásditól indulva jut el a felismerésig, hogy a közjó, a nemzeti művelődés és a tudomány támogatásának riválisoktól nem túl zsúfolt területén akadnak tennivalói. Merthogy a két főszereplő szembesítésének kitűnő jelene után a regény véget ér, de a történet nem. Wesselényi ugyanis a fogságát követő években (bár temperamentuma mit sem változott, „se nemes indulatát, se vad természetét (...) nem hagyá a börtön szenvedéseitől és magányától megtöretni” – írja Kemény) számos jeles cselekedettel írja be magát a nemzet történetébe. „Évekkel később megnyugodott, és érvényre jutottak rendkívüli képessé-

gei: iskolákat alapított, felkarolta és magára vállalta a kolozsvári és pesti színház-alapítás ügyét, nagy adománnyal járult hozzá az első magyar Nemzeti Színház, a kolozsvári színház felépítéséhez. Óriási terveket forgatott fejében a színházművészet országos kiterjesztésére, amiket sajnos már nem tudott megvalósítani. Ötvenkilenc éves korában hunyt el. Minden heveskedése ellenére nagy erényeként tartandó számon hazája iránti rendíthetetlen hűsége, a kultúra és oktatás anyagi nehézségeket nem ismerő állandó szolgálata. Színdarabokat írt és fordított, anyanyelvi szinten beszélt angolul, olaszul, németül és románul” – írja róla Beke György Szilágysági hepehupa (1975) című művében, felvillantva hősünk a regényből kevésbé ismert másik arcát is.

Bizony, a duhaj „sibói bölény” például a magyar irodalom nem kisebb egyéniségét sorolhatja a barátai közé, mint magát Kazinczy Ferencet, aki ugyancsak belülről ismerhette a kufsteini viszonyokat. Íme, egy jellemző epizód kettejük kapcsolattartóról: amikor szabadulása után munkái kiadásához Kazinczy pártfogókat keresett, elutasításra lelt úgy Széchényi Ferencnél, mint Festetics Györgynél. Végül Wesselényit is felkérte pártfogónak, egy fordítását ajánlva neki. „És Wesselényi arcképét s a kért 500 frt-ot elismerő levél kíséretében küldte meg Kazinczynak” – írja Szabó Zsolt a kolozsvári Művelődésben (2008) Kazinczyról értekezve. Nem csoda, hogy a kor írófejedelme egy életre a szívébe zárja a Wesselényi családot, a szibói kúriát s vele az egész Erdélyt. Halálakor irodalmunk egy másik nagysága, Berzsenyi Dániel szentel költeményt az emlékének, melyben többek közt így méltatja:

„A jók csodáltak, mint az egész javát
Titkon segítő mennyei tüneményt.
Neved, dicsőült Wesselényi,
Rettenetes vala és imádott.
(...)
Tekints le hozzánk hős eleid közöl !
Lebegj körülünk, légy szeretett hazád
Védlelke, s oh add vissza fényes
Díszeidet deli magzatodban!”

És a költő vágya teljesült: a deli magzat (ifj. Wesselényi) örökölte apja erényeit. „De hibáit is” – teszi hozzá kajánul Kemény.

Végül felmerül a kérdés, hogy Nyíró miért éppen a kálvinista Wesselényit és korát választja új irodalmi vállalkozása témájául? A válasz többbretű. A tárgyalt időszak (II. József kora) több vonatkozásban is hasonlóságot mutat Erdély két világháború közötti állapotával. Akárcsak a reformer császár uralkodásának évtizedében, a Romániához csatolt erdélyi magyarságra a múlt század húszas éveiben

is igen komoly megpróbáltatások vártak. Míg II. József az erdélyi románság vég-ső soron öncélú (mert nem a helyzet valódi rendezését, hanem a magyar főurak megleckéztetését célozta) izgatásával, az 1784-es felkelés hallgatólagos támogatásával szerzett keserű napokat számukra, a Trianon után berendezkedő román hatalom az államigazgatás eszközeivel érte el ugyanezt. A kihirdetett új földbirtoktörvény a magyarokat sújtó, hátrányos megkülönböztetéseket tartalmazott, kisajátították az egyházak, iskolák, községek birtokait, ezzel lehetetlenné tették a magyar művelődési és közintézményeknek a fenntartását. A hatóságok tetszés szerinti rendeletekkel korlátozhatták a magyar nyelv használatát, a cenzúra – ön-nön természetéhez híven – rátelepedett a sajtóra, és minden jel arra mutatott, hogy az identitástudat aláásása, az asszimilációs tendenciák felerősítése az áhított cél. II. József nyelvrendelete ugyan a latint kívánta felcserélni a német nyelvvel ez utóbbi hivatalossá tételével, de ezzel közvetve ugyanúgy a (korabeli főúri osztály által amúgy elhanyagolt és nem sokra becsült) magyar nyelvet sodorta végveszély-be, mint a már említett későbbi román intézkedések.

Ebben a helyzetben a túlélés záloga nem lehet más, mint az összefogás, üzeni a sorok között Nyíró, ellenkező esetben a pusztulás vár ránk. Igen nagy bizonyos-sággal ezt illusztrálja a regény II. részének I. fejezete, amelyben egy katolikus pap és egy református lelkész a félárvaságra jutott, haldokló Wesselényi-gyermekek feje fölött vív elkeseredett hitvitát. A gyermekek meghalnak, de előtte az anyjuk feladja számukra mindkét vallás szentségeit. A bűnbánó papok pedig, rádöbben-vén nemcsak a haldoklókhöz, de az evangéliumhoz is méltatlan viselkedésükre, végül egymás karjaiba borulnak. Ami kezdetnek nem rossz...

Aztán hogy a folytatás milyenre sikeredett, arról sokat elmond, hogy aki manap-ság a szilágysági dombok közt rejtőzködő Zsibóra téved, döbbsenten tapasztalhat-ja, hogy az elhagyatott, omladozó Wesselényi-kúria a végnapjait éli, a városban csak elvétve hallható magyar szó.

Hogy *A sibói bölény* napjaink olvasója számára is izgalmas, magával ragadó olvasmány legyen, arról Nyíró sajátos stílusa, erős érzelmekkel átszőtt plasztikus nyelvezete gondoskodik. Arról pedig, hogy üzenete ne váljon okafogyottá, érdek-telenné, lám, a körülöttünk lévő világ.